

Rapport
2020:9

Kunnskap om tiltak for å øke kompetansen på vold og overgrep blant offentlig ansatte

En litteraturgjennomgang

Sabine Wollscheid, Lars Lyby, Kjersti Nesje

NIFU

Rapport
2020:9

Kunnskap om tiltak for å øke kompetansen på vold og overgrep blant offentlig ansatte

En litteraturgjennomgang

Sabine Wollscheid, Lars Lyby, Kjersti Nesje

Rapport 2020:9

Utgitt av Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU)
Adresse Postboks 2815 Tøyen, 0608 Oslo. Besøksadresse: Økernveien 9, 0653 Oslo.

Prosjektnr. 20111

Oppdragsgiver Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir)
Adresse Fredrik Selmers vei 3, 0663 Oslo

Fotomontasje NIFU

ISBN 978-82-327-0461-3 (online)
ISSN 1892-2597 (online)

Copyright NIFU: CC BY 4.0

www.nifu.no

Forord

På oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet har NIFU utført en forenklet systematisk kunnskapsoppsummering av forskning knyttet til tiltak for å øke kompetansen på vold og overgrep blant offentlig ansatte i ulike deler av velferdssektoren. Rapporten er skrevet av Lars Lyby, Kjersti Nesje og Sabine Wollscheid, sistnevnte som prosjektleder. Vi vil gjerne takke NIFUs dyktige forskningsbibliotekar Huan V.D. Than som har hjulpet oss med å søke i databaser og bistått med verdifull fagkunnskap. Vi takker også Nicoline Frølich som har kvalitetssikret rapporten og Inger Henaug for språklig redigering.

Oslo, 1. mars 2020

Vibeke Opheim
konst. direktør

Roger André Federici
forskningsleder

Innhold

Sammendrag	7
1 Bakgrunn	10
1.1 Problemstilling.....	10
1.2 Kunnskapsstatus i de nordiske landene.....	11
1.2.1 Begrepsbruk - vold og overgrep i nære relasjoner.....	11
1.2.2 Vold og overgrep – fokus i de nordiske landene.....	12
2 Metode og datainnsamling	15
2.1 Forenklet systematisk kunnskapsoversikt.....	15
2.2 Datainnsamling.....	16
2.2.1 Litteratursøk.....	16
3 Resultater	19
3.1 Kunnskap i Norge.....	19
3.1.1 Evaluerte kompetansehevingstiltak.....	19
3.1.2 Tiltak som ikke er evaluert.....	27
3.1.3 Digitale tiltak.....	31
3.1.4 Annen type kunnskap.....	34
3.1.5 Oppsummering – kunnskap i Norge.....	38
3.2 Kunnskap i Danmark.....	38
3.2.1 Evaluerte tiltak i Danmark.....	39
3.2.2 Annen type kunnskap.....	41
3.2.3 Oppsummering.....	45
3.3 Kunnskap i Sverige.....	47
3.3.1 Evaluerte tiltak.....	47
3.3.2 Andre typer kunnskap.....	53
3.3.3 Digitale tiltak.....	54
3.3.4 Oppsummering.....	56
3.4 Kunnskap i Finland.....	57

4	Diskusjon.....	61
4.1	Diskusjon av hovedfunn	61
4.2	Metodiske begrensninger	63
4.3	Kunnskapshull og implikasjoner for videre forskning	64
	Referanser	65
	Vedlegg - Tiltak/forskning som kan være interessant.....	69
	Tabelloversikt	72

Sammendrag

Vold og overgrep mot barn og unge er et alvorlig problem i mange land, også i Norge. Regjeringens opptrappingsplan mot vold og overgrep (Prop. 12 S (2016–2017)) slår fast at det trengs økt kompetanse i alle sektorer for å sikre at volden blir oppdaget og stoppet, samt at det trengs økt kompetanse for å få bedre kvalitet i tjenestene og utvikle en mer treffsikker politikk. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) har i tildelingsbrevet fra Barne- og familiedepartementet (BFD) for 2019 fått i oppdrag å utrede en sertifiseringsordning for alle offentlig ansatte som er i kontakt med barn. Hensikten er å sikre høy kompetanse på vold og overgrep blant alle i denne gruppen. Det finnes derimot få studier av tiltak rettet mot å øke ansattes kompetanse på dette feltet, og de studiene som finnes, er metodisk lite egnet til å kunne si noe om effekter av tiltak. De vanligste tiltakene som foreligger, er korte digitale undervisningsopplegg og etter- og videreutdanning.

I denne litteraturkartleggingen har vi sett på hva kunnskapen i de nordiske landene Norge, Sverige, Danmark og Finland, sier om ulike kompetansehevingstiltak og effekten av slike tiltak for å øke kompetansen på vold og overgrep mot barn blant ansatte i offentlig sektor. Problemstillingene er undersøkt med særlig tanke på ansatte i barnevern, barnehage og skole, helse og omsorg, politi og asylmottak.

For å besvare problemstillingen har vi valgt en systematisk litteraturkartlegging med søk i ulike søkemotorer og kilder som omfatter litteratur på engelsk og skandinaviske språk. Søkestrategien omfattet førdefinerte søkeord for sentrale kategorier knyttet til problemstillingen. Rapporten omtaler i tillegg noe kunnskap som strengt tatt ikke er inkludert i den systematiske litteraturkartleggingen. Problemstillingene handler her ikke direkte om kompetansehevingstiltak for offentlig ansatte i ulike sektorer. Vi har likevel valgt å omtale noen av disse, siden problemstillingene kan være interessante for videre arbeid med tiltak knyttet til tverrfaglig innsats mot vold og overgrep mot barn og unge.

Hovedfunn og implikasjoner

Flest kompetansehevingstiltak knyttet til seksualiserte og æresrelaterte former for vold og overgrep

For de nordiske landene Norge, Sverige, Danmark og Finland har vi til sammen identifisert 29 kompetansehevingstiltak. Dette er tiltak for å heve kompetansen på æresrelatert vold og tvangsekteskap, seksualisert vold, forebyggende tiltak i skolen og i helsevesenet. Noen av tiltakene er tverrsektorielle. Tiltakene er undervisningsopplegg rettet mot ulike profesjonsutdanninger eller tiltak i form av etter- og videreutdanningstilbud. I tillegg har vi identifisert ti nettbaserte undervisningsopplegg, av disse fire kunnskapsbaserte kurs. For Norge har vi identifisert flere tiltak enn for de øvrige landene, noe som til dels kan skyldes noen skjevheter i utvalgsprosessen. På tvers av landene er de fleste tiltakene rettet mot kompetanseheving på seksuell vold og æresrelaterte former for vold. For Finland har vi kun identifisert to kompetansehevingstiltak som gjelder vold i nære relasjoner, og dette mønsteret gjenspeiler også forskjeller i politiske prioriteringer og den nasjonale lovgivningen knyttet til vold og overgrep, sammenlignet med de øvrige nordiske landene.

Få evalueringer: Lite kunnskap om kvalitet og effekter av tiltak

Til sammen har vi identifisert elleve kompetansehevingstiltak som ble evaluert: seks tiltak i Norge, to i Danmark og to i Finland. Et eksempel er Drammensprosjektet i Norge. Evalueringen fant at kurset hadde ulike virkninger for profesjonsutøvere som hadde vært i berøring med saker om æresrelatert vold og for dem som ikke hadde slik erfaring. Førstnevnte svarte mer entydig at deres egen evne til å identifisere og behandle slike saker hadde blitt bedre. Samlet sett kan disse evalueringene hovedsakelig karakteriseres som prosess- og slutt-evalueringer basert på spørreundersøkelser til deltakerne eller en kombinasjon av spørreundersøkelse og intervjuer. Vi har ikke funnet studier som tilfredsstillende kravene til et eksperimentelt design. For å kunne si noe om effekten av kompetansetiltak, kreves det strengt tatt studier med (kvasi-)eksperimentelle design som sammenligner tiltaksgruppe og kontrollgruppe. Realiseringen av eksperimentelle studier innenfor samfunnsvitenskap er kontroversiell og knyttet til etiske spørsmål. Å unnlate å tilby en gruppe et tiltak som kan heve kompetansen og bidra til bedre kvalitet i tjenesten, er problematisk. I tillegg er det vanskelig å lage et mål som har til hensikt å fange opp økt kompetanse. Evalueringene har i hovedsak brukt subjektive mål for selvrapporteringer på deltakernes tilfredshet; disse målingene sier ikke nødvendigvis noe om økt kompetanse.

Tverrfaglig samarbeid kan gi bedre tiltak

Litteratursøket identifiserte få studier, spesielt i Danmark og Sverige, som spesifikt omhandler kompetansehevingstiltak. Men søket fremskaffet kunnskap som bidrar til å belyse alternative måter å ivareta kompetanse og kvalitet i dette arbeidet på. Dette gjelder skolens og barnehagens rutiner for å identifisere barn og unge som er utsatt for vold og overgrep; samarbeid på tvers av fag og etater om identifisering og forebygging av vold og overgrep mot barn; standardiserte rutiner og prosedyrer (sjekklister) for å strukturere arbeidet, samt bedre samarbeid og samhandling i arbeidet med å forebygge og bekjempe vold og overgrep mot barn. Basert på denne kunnskapen antar vi at en forbedring av tverrfaglig samarbeid og rutiner på tvers av etater indirekte kan bidra til en økning i kvaliteten på tjenesten.

Metode

Hensikten med en systematisk kunnskapsoversikt er å identifisere, oppsummere og vurdere forskning av tilstrekkelig god kvalitet innenfor en avgrenset og forhåndsdefinert problemstilling. Dette gjøres ved bruk av systematiske prosedyrer for litteratursøk, utvalg og vurdering av relevante studier, dernest ved å lage en syntese av tilgjengelige studier, noe som krever betydelige ressurser og tid. For å spare tid og ressurser og samtidig ivareta hensynet til en metodisk forsvarlig fremgangsmåte, finnes det enklere varianter av systematiske kunnskapsoversikter. Denne rapporten er en forenklet systematisk kunnskapsoversikt med en del tilpasninger. I litteratursøket har vi brukt en forenklet søkestrategi, færre søkemotorer og en enkel seleksjonsprosess. Vi har heller ikke vurdert kvaliteten på forskningsdesignet i de inkluderte studiene. I stedet gjorde vi en samlet vurdering av studienes kvalitet. Andre begrensninger kan innebære at relevante beskrivelser av tiltak ikke er fanget opp hvis de ikke var lokalisert i de utvalgte søkemotorene, og at litteratur publisert på finsk ikke ble inkludert. En vesentlig styrke er transparens, og at studiene utvelges etter klare kriterier, noe som bidrar til metodikkens robusthet. Imidlertid er problemstillingene for denne litteraturgjennomgangen relativt brede, noe som har gjort datainnsamlingen utfordrende. Det systematiske søket resulterte i svært få relevante studier, noe som var forventet. Vi har derfor supplert med et strategisk søk i alternative kilder, der vi la vekt på skandinavisk språklig litteratur og grå litteratur, som genererte hovedparten av litteraturen.

1 Bakgrunn

1.1 Problemstilling

Vold og overgrep mot barn og unge er et alvorlig problem i mange land, også i Norge. En nyere studie viser at rundt 20 prosent av norske ungdommer har opplevd fysisk vold, og rundt ti prosent har opplevd gjentatt fysisk vold. I tillegg viser studien at 20 prosent har opplevd psykisk vold, blant disse flere jenter. Den viser at barn og unge med innvandrerbakgrunn, barn og unge i familier med dårlig økonomi og barn med foreldre med rusproblemer og psykisk sykdom har en økt risiko for å bli utsatt for vold. (Hafstad og Augusti, 2019; se også, Mossige og Stefansen, 2016).

Regjeringens opptrappingsplan mot vold og overgrep (2017–2021) (Prop. 12 S (2016–2017)) tar for seg forebygging av vold og overgrep. Det slås fast at det trengs økt kompetanse i alle sektorer og tjenester for å sikre at vold blir oppdaget og stoppet. I tillegg trengs det økt kompetanse for å få bedre kvalitet i tjenestene og utvikle en mer treffsikker politikk. Opptrappingsplanen viser til offentlige virksomheters særskilte ansvar for å bekjempe vold og overgrep og for å etablere gode samarbeidsstrukturer på tvers av sektorer (Regjeringen, 2016a).

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) har i tildelingsbrevet fra Barne- og familiedepartementet (BFD) for 2019 fått i oppdrag å utrede en sertifiseringsordning for alle offentlig ansatte som er i kontakt med barn. Oppdraget har sin bakgrunn i et anmodningsvedtak fra Stortinget. Det understrekes at «ordningen skal sikre at alle har kompetanse på vold og overgrep, den bør være enkel og praktisk å gjennomføre, og det bør stilles krav om fornyelse, for eksempel hvert andre år».

Hensikten med denne rapporten er å oppsummere og drøfte litteratur som belyser følgende to problemstillinger:

- Hvilke tiltak er iverksatt for å øke tjenesteapparatets kompetanse på vold og overgrep i sammenlignbare land (Nord-Europa/ Skandinavia)?
- Hvilke tiltak synes å ha effekt på ansattes kompetanse på vold og overgrep, både i Norge og i sammenlignbare land?

Problemstillingene skal undersøkes med henblikk særlig på de ansatte i følgende deler av velferdssektoren: Barnevern; barnehage og skole; helse og omsorg; politi og asylmottak.

Med tanke på den valgte metoden – en forenklet systematisk kunnskaps-oversikt – har vi valgt å operasjonalisere de to problemstillingene i følgende overordnede problemstilling: Hva sier litteraturen i Norge og sammenlignbare land om opplæringstiltak (sertifisering, kurs eller lignende) og effekt av tiltak for å øke kompetansen på vold og overgrep til ansatte i velferdssektoren?

1.2 Kunnskapsstatus i de nordiske landene

Ifølge Opptrappingsplan mot vold og overgrep (2017–2021) finnes det per i dag relativt lite forskningsbasert kunnskap om kompetanse- og opplæringstiltak når det gjelder vold og overgrep mot barn og unge hos profesjonsutøvere, og virkningene av disse. Ifølge en kartlegging av Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) er det særlig behov for mer kompetanse relatert til behandling av barn med problematisk eller skadelig seksuell atferd og voksne som utøver seksuell vold (Holen Moen, Bergman & Øverlien, 2018). I neste kapittel gjør vi rede for hvordan vi bruker begrepene vold og overgrep.

1.2.1 Begrepsbruk - vold og overgrep i nære relasjoner

Ifølge Opptrappingsplanen (2017–2021) defineres vold i nære relasjoner ofte som vold mot partner, søsken, barn, foreldre og andre nære personer. Vold i nære relasjoner anses som et mangfoldig fenomen. Det skilles for eksempel mellom fysisk vold, psykologisk, seksuell, materiell og kriminell vold, i tillegg til mobbing. (Regjeringen, 2016a). Andre former for vold i nære relasjoner er negativ sosial kontroll, æresrelatert vold, som ofte forekommer i familier med sterke kollektivistiske og patriarkalske verdier, og tvangsekteskap eller organisert ekteskap.¹

I denne kunnskapsoversikten har vi valgt en åpen tilnærming til begrepene vold og overgrep. Dette betyr at vi ikke har valgt ut en spesifikt teoretisk tilnærming eller form for vold for analyse, men at vi benytter de begrepene som

---

¹<https://voldsveileder.nkvyts.no/blog/innhold/negativ-sosial-kontroll-og-tvangsekteskap/definisjoner/> [nedlasting: 23.februar 2020]

brukes i litteraturen, som grunnlag for kartleggingen vår. Vi er klar over at vold og overgrep er komplekse fenomener som påvirker individer og samfunn på ulike måter. Definisjonene kan være avhengig av tid, sted, kultur og praksiser. Dette kan både gjøre det vanskelig å oppdage vold og overgrep samt intervensere mot det. Når man snakker om vold og overgrep mot barn, kan det skilles mellom fysisk, psykisk, seksuell, religiøs og emosjonell vold og overgrep (Notko & Husso, 2019, s. 17). I den siste tiden har også nettbasert (digital) vold og overgrep fått økt oppmerksomhet (f.eks., Høedt-Rasmussen, 2006; Kowalski, Limber, & Agatston, 2012).

1.2.2 Vold og overgrep – fokus i de nordiske landene

Vold og overgrep mot barn er et alvorlig samfunnsproblem, og det er godt dokumentert at fysisk, psykisk og seksuell vold og fysiske, psykiske og seksuelle overgrep har betydning for barns trivsel (SFI 2016). Det er viktig med tidlig innsats, og i den forbindelse har behovet for økt kompetanse på vold og overgrep i tjenesteapparatet vært aktualisert i flere av de nordiske landene i de seneste årene.

Norge

Norge har relativt lenge satset på bekjempelse av vold i nære relasjoner, noe som gjenspeiles i øremerkede ressurser og tiltak gjennom ulike statlige handlingsplaner og satsinger (se også, Liden & Bredal, 2017).

Flere av regjeringenes handlingsplaner inneholder tiltak mot vold og overgrep i nære relasjoner. Opptrappingsplanen mot vold og overgrep (2017–2021) gir en oversikt over dagens situasjon, over ulike tiltak for å bekjempe vold og overgrep og over hovedutfordringene knyttet til dette. Regjeringens satsinger de senere årene har ført til økt kunnskap om ulike former for vold samt en større bevissthet om særlig utsatte gruppers sammensatte behov. Dette har resultert i en mer helhetlig forankring og forståelse av alle former vold og overgrep innenfor et samlet rammeverk, i tråd med Istanbul-konvensjonen.

For å forbygge og bekjempe negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse behøves en målretting av innsatsen. Handlingsplanen «Retten til å bestemme over eget liv. Handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse» (2017–2020) vektlegger sammenheng og koblinger til tiltak i opptrappingsplanen mot vold og overgrep. Planen inneholder flere operative tiltak som kan sette flere unge fri fra negativ sosial kontroll og tvang i ulike former i Norge (Regjeringen, 2016b). Handlingsplan mot voldtekt (2019–2022) skal bidra til sikring av en helhetlig innsats på et område hvor mange sektorer har delansvar. Fokuset ligger på en målrettet og forebyggende innsats og

et godt hjelpetilbud etter voldtekt, god faglig oppfølging av den fornærmede, god etterforskningskvalitet samt mer kunnskap og kompetanse. (Regjeringen, 2018).

I tillegg utarbeides det en handlingsplan mot vold i nære relasjoner, en strategi mot internettrelaterte overgrep og en handlingsplan mot negativ sosial kontroll: «Frihet fra negativ sosial kontroll og æresrelatert vold».

Barnekonvensjonen løfter barn fram som aktører med rett til å få sin stemme hørt; samtidig poengteres barns sårbarhet og behov for beskyttelse.² Norge var et av de første landene i verden som ratifiserte FN-konvensjonen om barnets rettigheter, og konvensjonen har siden 2003 vært en integrert del av norsk lovgivning. En undersøkelse fra 2016 viser at det har skjedd en økning siden 2007 i den generelle kunnskapen om vold og seksuelle overgrep blant førskolelærer-, grunnskolelærer- og barnevernspedagogikkstudenter. Basert på informasjon fra studentene konkluderes det likevel med at utdanningene oppleves som mangelfulle når det gjelder vold og seksuelle overgrep mot barn, samtalemetodikk og barnekonvensjonen (Øverlien & Moen, 2016).

Danmark og Sverige

Også i de to andre skandinaviske landene har det vært fokus på forebygging og bekjemping av vold og overgrep mot barn i senere år.

Sverige var det første landet i verden som i 1979 innførte straff for fysisk og psykisk vold mot barn. Flere kartlegginger i årene etter har vist at omfanget av fysisk vold mot barn har gått ned over tid. (Jernbro og Janson, 2016). Betydningen av å forebygge og bekjempe vold mot barn gjenspeiles også i den nasjonale strategien og handlingsplanen for å bekjempe vold og overgrep fra 2018).³ I perioden 2016–2018 har Socialstyrelsen hatt ansvaret for å bevilge utviklingsmidler og organisere en nasjonal kompetansestøtte for å utvikle kvaliteten på arbeidet mot vold i nære relasjoner, i tillegg til å gi støtte til kvinner og barn som har vært vitne til vold, samt til voldsutøvere. Denne nasjonale satsingen på kompetanseheving iblant annet vold og overgrep gjenspeiles også i en nasjonal digital plattform som samler evidensbasert kunnskap.⁴

I Danmark har det blitt utarbeidet flere handlingsplaner for å forebygge og bekjempe vold og overgrep mot barn (Justitsministeriet og Socialministeriet, 2000). I 2012 offentliggjorde den danske regjeringen *National strategi mod æresrelaterede konflikter*⁵, hvor hovedformålet var å sørge for at færre unge utsettes for æresrelaterte konflikter. Dette skulle gjøres ved blant annet å utforme klare retningslinjer for faggrupper om hvordan man skal håndtere slike saker,

² <https://www.unicef.no/barnekonvensjonen>

³ https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/en-samlad-nationell-strategi-och-handlingsplan_H6022641 [Nedlasting: 25.2.2020]

⁴ www.kunnskapsguiden.se

⁵ <file:///C:/Users/py85/Downloads/National-strategi-mod-aeresrelaterede-konflikter.pdf>

etablere nye emner om tematikken i profesjonsutdanningene samt tilby etterutdanning og informasjon til studieveiledere. Samme år vedtok også Folketinget en såkalt overgrepspakke for å igjen sette fokus på vold og seksuelle overgrep mot barn og unge. 1. oktober 2013 trådte overgrepspakken i kraft, som blant annet medførte opprettelse av barnehus samt lovendringer på området. Som en del av denne strategien viser Oldrup, Nygaard, Kristiansen og Østergaard (2016) at hvert sjettede barn opplever vold hjemme og at hvert tolvte barn er utsatt for psykisk vold fra foreldre. Samtidig blir det påvist at utdanning og skolen kan bidra til å forebygge vold i fremtiden. Ifølge Ottosen, Frederiksen og Henze-Pedersen (2020) har man i Danmark hatt mest oppmerksomhet omkring fysisk og seksuelle overgrep, og mindre på psykisk vold. Dette kan henge sammen med at psykisk vold først ble kriminalisert i 2019 i forbindelse med at Folketinget vedtok ny lovgivning på området.

Finland

Finland ser ut til å skille seg ut fra de skandinaviske landene. I Finland ble endringer i loven om vold i nære relasjoner gjort senere enn i de andre nordiske landene. Vold i ekteskap ble eksempelvis kriminalisert relativt sent, i 1994, (i Sverige: 1962), og betydelige juridiske endringer ble gjennomført på området i 2011 (i Sverige 1982) (Notko & Husso, 2019, s. 19). I en nylig publisert finsk rapport understrekes det at manglende kunnskap og personlig utilstrekkelighet ofte nevnes av profesjonsutøvere når de blir spurt om intervensjoner i vold i nære relasjoner. Det pekes på at utdanningsprogrammer i sosialarbeid og helse på alle nivåer mangler obligatoriske emner relatert til fenomenet.

Samtidig har undervisningstilbud relatert til vold i nære relasjoner økt, men dette er ofte basert på frivillighet og undervisernes interesse. Niklander, Peltonen, Notko og Husso (2019) peker på at det i flere år har vært mangler når det gjelder trening i dette temaet. De viser imidlertid til rammeverket Action Plan to Reduce Violence against Women 2010–2015, som er et utvidet nasjonalt treningsprogram for nøkkelundervisere.

2 Metode og datainnsamling

Hensikten med en systematisk kunnskapsoversikt er å identifisere, oppsummere og vurdere forskning av tilstrekkelig god kvalitet innenfor en avgrenset og forhåndsdefinert problemstilling. Dette gjøres ved bruk av systematiske prosedyrer for litteratursøk, utvalg og vurdering av relevante studier, deretter lager man en syntese av tilgjengelig forskning. Prosedyrene skal være transparente, slik at andre kan etterprøve resultatene eller oppdatere litteratursøket. Ifølge Cochrane Handbook for Systematic Reviews of Interventions (2017)⁶, må bestemte kriterier være oppfylt for at en kunnskapsoversikt kan kalles systematisk: Oversikten må ha en oppgitt søkestrategi; den må inneholde klare inklusjonskriterier, for eksempel med hensyn til populasjon, tiltak og design; den må ha vurdert den metodiske kvaliteten til de inkluderte studiene og/eller oversiktene. Videre er det to hovedkilder til data for systematiske kunnskaps-oversikter: andre systematiske oversikter og primærstudier av nyere dato.

2.1 Forenklet systematisk kunnskapsoversikt

Å utføre omfattende, store, systematiske kunnskapsoversikter krever betydelige ressurser og tidsbruk. Et slikt krav til tids- og ressursbruk er ikke alltid forenlig med de umiddelbare kunnskapsbehovene til beslutningstakere innen politikk og forvaltning. For å spare tid og ressurser, men samtidig ivareta hensynet til en systematisk og metodisk forsvarlig fremgangsmåte, utarbeides det stadig flere enklere varianter av systematiske kunnskapsoversikter. Disse kalles ofte hurtigoversikter («rapid reviews»), systematiske kartlegginger eller «forenklete systematiske kunnskapsoversikter» (Schwach & Wollscheid, 2019). Variasjonene mellom de ulike variantene av hurtigoversikter kan være store, også på grunn av ulikheter mellom fagdisiplinene, og det mangler en entydig definisjon for slike kunnskapsoppsummeringer (Featherstone m.fl., 2015).

Denne rapporten ønsker å besvare følgende problemstilling: Hva sier litteraturen i Norge og sammenlignbare land om tiltak og effekt av ulike opplæringstiltak (sertifisering, kurs eller lignende) for å øke kompetansen til de

---

⁶ <https://training.cochrane.org/handbook> [Nedlasting 10. januar 2020]

ansatte i velferdssektoren (det vil si innen barnevern; utdanning; helse og omsorg; politi; asylmottak) som er i kontakt med barn om vold og overgrep?

Både kompleksiteten av problemstillingen og mangelen på publiserte effektstudier av tiltak på dette feltet generelt tilsier at det ville være både ressurskrevende og lite hensiktsmessig å gjennomføre en fullverdig systematisk kunnskapsoversikt. Vi har derfor valgt å gjennomføre en forenklet systematisk kunnskapsoversikt for å kunne besvare problemstillingen innenfor de gitte rammene.

En forenklet systematisk kunnskapsoversikt innebærer i hovedsak å begrense søkekilder, søkestrenger og publiseringsperiode. For denne litteraturgjennomgangen har vi av tidsmessige hensyn valgt å ekskludere litteratur utenfor Norden, og litteratur som ikke var lett tilgjengelig. Vi har heller ikke vurdert kvaliteten eller robustheten i studiedesignet i de inkluderte studiene. I stedet har vi gjort en samlet vurdering av studienes/ evalueringens kvalitet.

2.2 Datainnsamling

Under beskriver vi de enkelte fasene i gjennomføringen av den forenklete systematiske kunnskapsoversikten.

2.2.1 Litteratursøk

Problemstillingen som ønskes belyst, resulterte i følgende inklusjonskriterier:

- Tiltak i form av opplæring og kvalifisering i vold og overgrep
- Populasjon: ansatte i ulike deler av velferdssektoren som er i kontakt med barn (barnevern; barnehage og skole; helse og omsorg; politi; asylmottak)
- Utfall: kompetanse i vold og overgrep
- Geografi: skandinaviske land (Norge, Sverige, Danmark) og Finland og Island
- Tidsperiode: 2005–2019
- Vitenskapelige publikasjoner i tillegg til forskningsrapporter (grå litteratur)

Nøkkelord for det systematiske litteratursøket er basert på de tematiske konseptene tiltak, populasjon og kontekst (velferdssektor). Operasjonaliseringen av nøkkelord som danner grunnlag for det systematiske litteratursøket, ble foretatt i samråd med oppdragsgiver og NIFUs forskningsbibliotekar.

Vi besvarer problemstillingene ved å bruke to søkestrategier, et systematisk søk og et strategisk søk. Det systematiske og strategiske søket har ulik søkelogikk og kilder.

Systematiske søk

Vi søkte systematisk i de tre søkekildene Web of Science (WoS), PsychINFO og Google Scholar for å finne vitenskapelige publikasjoner. I det systematiske søket vil vi kun inkludere forskningsartikler som er publisert på engelsk i vitenskapelige tidsskrifter. Vi brukte følgende søkestreng i WoS som ble tilpasset de to andre søkekildene.

```
TS=(employee* OR worker*) AND TS=(youth OR adolescent OR child) AND  
TS=(violence OR abuse* OR neglect*) AND TS=(training* OR certification* OR  
"online course*" OR "online training*" OR licence* OR education*) AND  
TS=(Nordic OR Scandinav* OR Norw* OR Swed* OR Denmark OR Danish OR Fin*  
OR Icel*)
```

Timespan: 2005–2019. Indexes: SCI-EXPANDED, SSCI, A&HCI, ESCI.

Det systematiske søket resulterte i svært få relevante treff, noe som var forventet. Derfor ble det systematiske søket i internasjonale databaser supplert med strategiske søk der vi la vekt på skandinavisk-språklig litteratur og grå litteratur (rapporter, masteroppgaver).

Strategiske søk

Geografisk ble litteraturen avgrenset til de nordiske landene Norge, Sverige, Danmark, Finland og Island. Vi kunne derfor forvente at en stor andel av litteraturen vil være publisert på nordiske språk. Vi har søkt i ulike kilder i Norge, Sverige og Danmark, og på grunn av søkefunksjonen i disse måtte vi bruke mer fleksible søkestrategier med mindre antall ord enn i det systematiske søket. Ulike søkeord på norsk, dansk og svensk ble brukt for å fange opp relevante treff som også omfattet grå litteratur.

Søkeordene måtte være generelle for å kunne knyttes til følgende begrep: 1) ansatte i offentlig sektor; 2) kompetansehevende tiltak; 3) arbeid med barn utsatt for vold og overgrep. Søkeord ble tilpasset de to andre skandinaviske språkene. Vi har utført strategiske søk (med søkeord for hvert av de tre skandinaviske språkene) for problemstillingene i de følgende kildene:

Tabell 2.1 Strategisk søk – kilder og søkeord

Geografisk område	Søkeord	Kilder
Norge	Ansatt, kompetanse, tiltak, barn, vold, overgrep	Oria
		NORA
		NOVA
		Nasjonal kunnskapssenter om Vold og Traumatisk Stress (NKVTS) Bufdir, blant annet Kartleggingen av utdanninger, kurs og andre kompetansehevingstiltak innenfor ulike sektorer
Sverige	anstålld/ arbetare, expertis, intervensjon, barn, våld, missbruk	Diva (Digitale vetenskapliga arkivet, er et publiseringssystem for forskningspublikasjoner og studentoppgaver
		SwePub - Vetenskaplig publicering vid svenska lärosäten. Søk bland artiklar, konferensbidrag och avhandlingar m.m.
		Socialstyrelsen – Søk i alle Socialstyrelsens publikasjoner
		Kunnskapsguiden
Danmark	Ansatt/medarbejder, ekspertise, intervention, børn, vold, misbrug/ vanrøgt/ omsorgssvigt	Danish National RESEARCH DATABASE
		VIVE
		Vidensportalen det sociale område (Socialstyrelsen dk)
Europa	employee; youth; adolescent; child; violence; abuse; neglect; training; certification; course/ training; licence; education	Prospero – database over kunnskapsoppsummeringer (mest helse).
		Open Grey – gir tilgang til grå litteratur i Europa blant annet innen «Social sciences».
		OAlster – tjeneste som søker aggregert i over 1 500 kilder og inneholder over 30 mill. dokumenter.
		DART Europe – portal for søk etter europeiske avhandlinger

NIFU har tidligere bistått Bufdir med til å gi innspill til regjeringens arbeid med en kompetansestrategi basert på en kartlegging av utdanninger, kurs og andre kompetansehevingstiltak innenfor ulike sektorer. For å validere det strategiske søket har vi gått gjennom litteraturen som ble identifisert i denne kartleggingen, og har inkludert de bidragene som tilsvarte våre inklusjonskriterier.

3 Resultater

I dette kapitlet presenterer vi kunnskap om tiltak og effekt av tiltak i de ulike nordiske landene. Hvert delkapittel begynner med en beskrivelse av kunnskap om evaluerte tiltak, etterfulgt av beskrivelser av tiltak enten publisert i rapporters form eller på nettet. Det tredje delkapitlet presenterer kunnskap om tiltak som ikke direkte er rettet mot kompetanseheving, men heller mot tverrfaglig samarbeid om forebygging av vold og overgrep mot barn. Funnene fra disse studiene kan derfor være relevante for det videre arbeidet med forebygging av vold og overgrep på tvers av sektorer. Hvert delkapittel avsluttes med en kort oppsummering av funnene.

3.1 Kunnskap i Norge

For Norge har vi inkludert seks evaluerte tiltak. I tillegg har vi identifisert elleve tiltak som ikke ble evaluert. Disse beskrives kort, i tillegg også noen nettbaserte programmer identifisert gjennom litteratursøket. Siden vårt systematiske og strategiske litteratursøk var begrenset til databaser og nettsider som omfatter forskningslitteratur, kan vi ha gått glipp av nettbaserte opplæringsprogrammer som ikke fanges opp gjennom disse kildene, men som likevel brukes i sektoren.

3.1.1 Evaluerte kompetansehevingstiltak

Opptrappingsplanen mot vold og overgrep (2017–2021) understreker et behov for mer forskningsbasert kunnskap om vold og overgrep i alle sektorer. Det argumenteres for kompetanseheving i grunnutdanningene og etter- og videreutdanningene og innenfor de enkelte tjenestene og på tvers av sektorer.

NIFU har bistått Bufdir med å gi innspill til regjeringens arbeid med en kompetansestrategi basert på en kartlegging av utdanninger, kurs og andre kompetansehevingstiltak innenfor ulike sektorer. Kartleggingen konkluderer at man mangler systematisk kunnskap om hvordan kompetansehevingstilbudet virker. Resultatene fra denne litteraturgjennomgangen kan ses i sammenheng med denne kartleggingen.

Samlet sett har denne litteraturgjennomgangen identifisert noen få tiltak som er evaluert. De fleste av disse evalueringene er imidlertid forholdsvis gamle.

Steen-Johnsen, Liden, og Five Aarset (2010). Handlingsplan mot tvangsekteskap. Evaluering av utvalgte tiltak, 2. delrapport.

Rapporten omtaler sju av enkelttiltakene fra Handlingsplan mot tvangsekteskap (2008–2011) og diskuterer effekten av disse. Tre av disse tiltakene omhandler kompetanseheving i vold og overgrep blant ansatte i offentlig sektor. Disse ble også omtalt i en senere rapport av Liden og Bredal (2015), følgeevalueringen av Handlingsplan mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger i unges frihet 2013–2016.

Minoritetsrådgiverordningen innebærer at rådgivere er utplassert ved videregående skoler. Hensikten med tiltaket er å styrke arbeidet mot tvangsekteskap innenfor skolesektoren, både ved å identifisere enkelte elever med behov for hjelp og ved å bygge opp skolens kompetanse og lokale samarbeid om tvangsekteskap, ekstrem kontroll og autoritær oppdragelse. Evalueringen peker på at ordningen viste seg å være et godt lavterskeltilbud som treffer ungdommene. I tillegg viste det seg at tiltaket bidro til kompetanseoppbygging ved skolene. Evalueringen peker imidlertid på utfordringer knyttet til varig forankring av arbeidet mot tvangsekteskap innenfor skolen, noe som dels henger sammen med skolens ressursituasjon og dels manglende vilje blant overordnede skolemyndigheter til å involvere seg i dette arbeidet. Det anbefales å styrke samarbeid og utveksling mellom overordnede skolemyndigheter og Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (Steen-Johnsen, Liden & Five Aarset, 2010). En nyere evaluering konkluderer med at minoritetsrådgivere bidrar med kompetanseheving av lærerkollegaer når det gjelder kompetanse på tvangsekteskap, sosial kontroll og kjønnslemlestelse (Bredal m.fl. 2015).

Minoritetsrådgiverordningen kan også ses i sammenheng med ordningen Integreringsrådgivere som var del av handlingsplanen mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet (2013–2016) som ble evaluert av Fafo. Rådgiverordningen skulle styrke utenriksstasjoners evne til å håndtere tilfeller av tvangsekteskap og andre tilfeller av familievold relatert til diasporamiljøer i Norge, i tillegg til å bygge kunnskap som kan forebygge. Integreringsrådgivernes oppgave var blant annet å formidle kunnskap til norsk forvaltning og førstelinjetjenesten, som kan omfatte barnevern, politi, skoler og frivillige organisasjoner, det vil si de skal bidra til å øke kompetansen om opprinnelsesland i forvaltningen. Evalueringen viser at integreringsrådgivere er en godt integrert del av ambassadene, men samtidig er det stor variasjon fra ambassade til ambassade. En utfordring som ble pekt på, er at det mangler systematisk kunnskap om hva som skjer med saker før og etter at de har kommet

til integreringsrådgiver. En annen utfordring som pekes på, er de høye kravene til denne rollen, og at det mangler et faglig apparat i Norge som har kapasitet til å systematisere og analysere kunnskap, lage en strategi for hvem denne kunnskapen bør deles med, og planlegge hvordan best integrere denne funksjonen (Bråten og Takvam Kindt, 2016).

Drammensprosjektet er et lokalt initiativ med æresrelatert vold som hovedfokus. Det handler om arbeidet mot tvangsekteskap i kommunen, som innebærer at det etableres lokale samarbeidsprosjekter. Prosjektet har vært et samarbeid mellom Drammen kommune og Drammen politistasjon, og det har vært forankret i SLT-organiseringen i kommunen (Samordning av lokale kriminalitets- og rusforebyggende tiltak).⁷

Målgruppen i de ulike tiltakene i prosjektet har hovedsakelig vært offentlig ansatte i kommune. Det ble tatt hensyn til at mange grupper av ansatte kan være involvert i arbeidet mot æresrelatert vold. Ansatte i skolen, barnehage, helse, barnevern, sosialt arbeid og politi ble inkludert. Utviklingen av et firetimers opplæringskurs knyttet til vold i nære relasjoner har vært blant de mest sentrale tiltakene (Trinn-1). Hovedtemaene er vold i nære relasjoner, æresrelatert vold, samt rutiner og lovverk knyttet til saker om æresrelatert vold. Til sammen deltok 1900 personer på kurset i løpet av 2008 og 2009.

Trinn-2-kurset innebar en utdyping av temaene spesielt rettet mot nøkkelpersoner i de ulike etatene, bestående av syv heldagssamlinger. Hensikten var å sikre at det finnes kompetente personer i alle deler av det offentlige systemet som kjenner til samarbeidsrutinene.

I tillegg fantes et studium i samarbeid med Høgskolen i Buskerud bestående av to moduler som gav i alt 30 studiepoeng. Målet med studiet «Vold i nære relasjoner, menneskerettigheter og profesjonsetikk» var å gi ny kunnskap og innsikt, og i tillegg bidra til nettverksbygging lokalt og økt samhandling mellom de ulike etatene. Ut over det ble det tilbudt tilpassede kurs for utvalgte grupper, som for eksempel fastleger og religiøse ledere. Drammensprosjektet omfatter ulike typer tiltak, både kunnskaps- og kompetanseheving og tiltak for å forbedre samhandlingen mellom aktører i det offentlige systemet.

Evalueringen av Drammensprosjektet er i hovedsak rettet mot oppnådde resultater lokalt på kjerneområdene, og den retter seg primært mot kompetanseheving og bedre samarbeid. Spørreundersøkelsen ble sendt til alle deltakerne på Trinn-1-kurset samt deltakerne på modul 1 av høgskolestudiet. Til sammen svarte 28,8 prosent (n=648) av 2258 som ble spurt. Det viser seg at 80 prosent av deltakerne i spørreundersøkelsen sier at kurset (Trinn 1) som helhet var relevant for deres arbeid. Blant dem som jobber med saker om æresrelatert vold, øker

---

⁷ SLT-modellen brukes i 200 norske kommuner og er utviklet for å koordinere kompetanse, kunnskap og ressurser mellom politiet og de enhetene i kommunen som arbeider kriminalitetsforebyggende. <http://kriminalitetsforebygging.no/slt/slt-modellen/> [nedlasting: 13.2.2020]

andelen til 95 prosent. Svarene synes å være mest entydig positive når det gjelder om man har fått mer kunnskap om æresrelatert vold, noe som var hovedfokuset for kurset. Når det gjelder bruken av kunnskapen om æresrelatert vold, er resultatene noe mer usikre. Denne usikkerheten synes å være enda sterkere når det gjaldt å identifisere tvangsekteskap. I tillegg viser evalueringen at kurset har ulik effekt for dem som i jobbsammenheng har vært i berøring med saker om æresrelatert vold, og for dem som ikke har det. De som har vært involvert i slike saker, svarte mer entydig at deres egen evne til å identifisere og behandle slike saker har blitt bedre.

Oppsummeringen av deltakernes egne evalueringer av Trinn-1-kurset viser at kurset tydelig har lyktes svært godt i å formidle kunnskap om æresrelatert vold og tvangsekteskap. I tillegg har kurset bidratt til å gi økt kunnskap om egen rolleforståelse i arbeidet med æresrelatert vold.

Når det gjelder Drammensprosjektets effekt på forankring og samarbeid om æresrelatert vold, viser evalueringen at det er et bredere samarbeid mellom etatene i Drammen enn i andre kommuner. Selv om det er store forskjeller i lovverk og muligheter for hjelp for dem over og dem under 18 år, synes samarbeidet om de to gruppene ikke å foregå så separat som i andre kommuner, hvor det i større grad er ulike aktører som samarbeider, avhengig av om den utsatte er over eller under 18 år. Ifølge evalueringen har Drammensprosjektet klart å etablere en helhetlig modell for lokalt samarbeid. Dette blir forklart med en tydelig forankring i et bredere politikkområde – arbeidet mot vold i nære relasjoner – og i forankringen på ledelsesnivå i kommunen (Steen-Johnsen m.fl., 2010).⁸

Kompetanseteamet består av medlemmer fra seks direktorater, og er en rådgivende instans for tjenesteapparatet i deres arbeid med konkrete saker som omhandler tvangsekteskap eller ekstrem kontroll. Kompetanseteamet ble opprettet som en del av handlingsplanen, men har nå en fast struktur. I planperioden skulle kompetanseteamet særlig bidra til kompetanseheving og til å styrke regionalt og tverrfaglig samarbeid. Evalueringen peker på noen dilemmaer relatert til sammensetningen av team, der tilhørigheten til ulike direktorater sikrer faglighet og linjeforankring, men hemmer koordinering og styring. Ut over det pekes det på at teamet mangler ressurser gitt den mengden og de typene oppgaver de har, og det pekes på behovet for barnevernfaglig og sosialfaglig kompetanse. Det konkluderes med at teamet i liten grad har fått mulighet til å prioritere systematisk kunnskapsoppbygging og at bedre rammebetingelser bør gis for dette arbeidet.

Evalueringen av handlingsplanen bygger på case-studier. Den kombinerer ulike datakilder som dokumenter, kvalitative intervjuer med nøkkelinformanter innen

---

⁸ Bøyum m.fl. (2011, s.36) anbefaler kursing for å sikre felles heving av kompetanse, særlig i førstelinjetjenesten, og de viser til Drammensprosjektet, der man jobber intensivt med temaet 'vold i nære relasjoner/ æresrelatert vold'.

politi, barnevern og familievern, og korte samtaler med ulike fagpersoner. Evalueringen er en fortsettelse av tidligere faser av følgeevalueringen (f.eks., Bredal & Liden, 2015). For å kunne svare på problemstillingen i den forliggende rapporten om *effekt* av tiltak på ansattes kompetanse på vold og overgrep, kreves det en eksperimentell eller kvasiekperimentell studiedesign som sammenligner en tiltaksgruppe med en gruppe som ikke har mottatt tiltaket eller et alternativt tiltak (kontrollgruppe). Det er derfor ikke mulig å si noe om effekten av de ulike tiltakene på deltakernes kompetanseheving (Liden & Bredal, 2017). Ut over det kan det påpekes at følgeevalueringen er ti år gammel, og at disse tiltakene er videreutviklet (minoritetsrådgiver og Kompetanseteamet) eller avsluttet (Drammensprosjektet). En senere evaluering har særlig sett på organisatoriske aspekter ved implementeringen av disse ordningene (Bredal & Liden, 2015), og funnene er derfor ikke direkte relevante for problemstillingen til denne litteraturgjennomgangen.

RVTS Sør (2015). Kartlegging, vurdering og anbefaling vedrørende undervisningsopplegg i barnehage og skole om vold og seksuelle overgrep

RVTS Sør fikk i oppdrag å kartlegge informasjons- og undervisningsopplegg knyttet til Strategi for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014–2017). Kartleggingen skulle både vurdere effekt av informasjons- og kursvirkosomheter og utvikle et enhetlig opplegg basert på gode metoder.

For å bli inkludert i kartleggingen måtte undervisningsopplegget oppfylle følgende kriterier: 1) Undervisningsprogrammet eller -opplegget måtte brukes overfor barn eller unge i skole eller barnehage; 2) undervisningsopplegget måtte brukes i Norge i dag; 3) det måtte finnes noe skriftlig materiale som kan vurderes, eller skriftlig beskrivelse av opplegget, ev. evalueringsrapport eller lignende; 4) programmets tema måtte være avgrenset til vold og/eller seksuelle overgrep; 5) bøker, filmer og audiovisuelle hjelpemidler og nettsider måtte være inkludert i et helhetlig program som fyller de fire første kriteriene for å bli vurdert.

I kvalitetsvurderingen av undervisningsprogrammene studeres ulike former for skriftlig dokumentasjon og presentasjoner av selve programmet. Vurderingen bygger primært på programutviklers beskrivelse av undervisningsopplegget.

Følgende evalueringskriterier, som kan inndeles i fire grupper, ble brukt:

Grunnspørsmål: Er programmet beskrevet med kunnskapsmål; handlingsmål; pedagogisk metode; teorigrunnlag; Er programmet gratis? Programmets varighet? Gjennomføres av interne eller eksterne? Tilgjengelighet for hvem? Hvem er ansvarlig for programmet?

Prinsipper for gjennomføring: Inkluderes elementer som kan redusere frykt og forvirring? Er informasjonen aldersadekvat og utviklingsadekvat? Foreldre-

involvering? Er programmet basert på respekt for barn og ungdom? Blir barn og unge inkludert i dialogen med deltakerne? Gjennomføres programmet av voksne som barnet har tillit til, og som finnes i barnas hverdag? Har den som gjennomfører programmet, tilgang til støtte fra utenforstående ekspertise?

Kunnskapsmål: Er temaet vold eller overgrep? Styrking av barnets beredskap mot vold og overgrep? Adressering av ansvar? Hvem har ansvar for volden og overgrepene? Finnes det informasjon om overgrep fra jevnaldrende/andre barn og unge? Vold og overgrep som kjønnsproblem, er kjønnsperspektivet synlig i noen form? Informasjon om Barnekonvensjonen, vold og overgrep som rettighets-spørsmål?

Handlingsmål: Opplysning om muligheter for å få hjelp? Bygger programmet på en forståelse av barn som både offer og aktør? Underbygger informasjonen som gis, barns og unges egen handlingskompetanse? Presenteres det handlingsalternativ?

Av 18 inkluderte opplæringsprogrammer ble seks av dem kvalitetsvurdert (evaluert). Av disse tiltakene har vi vurdert to som relevante, fordi de var rettet mot profesjonsutøvere og kompetanseheving.

Undervisningsopplegg til Felleskap mot seksuelle overgrep (FMSO). FMSO er fellesorganisasjonen til landets sentre mot incest og seksuelle overgrep. Den har en nettside under utvikling som blant annet tilbyr undervisningsopplegg for personer som jobber med barn. Hovedmålene for undervisningsopplegget er primær- og sekundærforebygging. Materialet inneholder ikke noen beskrivelse av kunnskapsmål, men handlingsmål og pedagogisk metode blir beskrevet. Det gis forslag om hva en skal si om temaet til barna. Undervisere får lett tilgjengelig faglitteratur og omtaler av pedagogiske hjelpemidler, men det foreligger ikke noe teorigrunnlag for opplegget i det materialet som er tilgjengelig. Undervisningsopplegget oppfyller de fleste kriteriene i «Prinsipper for gjennomføring» på en god måte. Opplegget oppfyller ikke kvalitetskriteriene som sier at undervisningen bør gjennomføres av voksne som barna har tillit til. Undervisningsopplegget er basert på at ansatte ved sentrene skal utføre undervisningen med helsesøster og/eller lærer til stede. Kriteriene for «Kunnskapsmål» vurderes som godt oppfylt bortsett fra to kriterier. Opplegget inneholder ikke informasjon om vold og overgrep i et kjønnsperspektiv. Det kommer heller ikke frem informasjon om hva som skjer etter avdekking, og hva hjelpeinstansene gjør i slike tilfeller. I tillegg vurderer man alle kriteriene under «Handlingsmål» som godt oppfylt (RVTS-Sør, 2015).

Stine Sofies Stiftelse «Kommunepakken». «Kommunepakken» tilbyr kommuner som ønsker å tilby kompetanseheving til barnehager og skoler som et felles prosjekt i en bestemt tidsperiode. Personer fra stiftelsen tilbyr kompetanseheving til ansatte, foreldre og barn i skoler og barnehager. Mens kunnskaps- og handlingsmål er beskrevet, foreligger det ikke noen beskrivelse av pedagogisk metode og

teorigrunnlag. Ifølge evalueringen gjennomføres undervisningsopplegget av eksterne personer, ikke av voksne som barna har tillit til. Kriteriene for kunnskapsmål er oppfylt med unntak av ett: Kriteriet om vold og overgrep i et kjønns-perspektiv. I tillegg er kriteriene for handlingsmål oppfylt. Kartleggingen av RVTS-Sør (2015) anbefaler en forskningsbasert evaluering. <https://www.stinesofiesstiftelse.no/foredrag/skoler-barnehager>

Evaluering av HandleKraft (2013–2014)

HandleKraft-programmet⁹ er et nasjonalt kompetansehevingsprogram som er rettet mot 1800 ansatte som jobber med barnevernstiltak. Programmet er basert på to grunnelementer: 1) Kunnskap om hva volden gjør med barn, og hvordan en kan hjelpe dem på en best mulig måte; 2) Refleksjon; ettersom man vet at enkelte overgrep verken oppdages eller forebygges fordi voksne ikke «orker» å se eller høre. HandleKraft har fire målsettinger:

- 1) Gi kunnskap om fysiske, psykiske og seksuelle overgrep og grenseoverskridende atferd;
- 2) Gi kraft til å handle og dermed ivareta utsatte barn og unge på en hensiktsmessig måte i henhold til moderne traumeforståelse og kunne forebygge nye overgrep
- 3) Sikre god sakshåndtering når mistanke om overgrep oppstår;
- 4) Sikre at ledere og ansatte har kunnskap om samarbeidsrutiner relatert til aktuelle samarbeidende etater.

Programmet omfatter fem moduler som kombinerer e-læring med øvelser, refleksjoner og case i workshops, og en avsluttende prøve. Programmet er rettet mot å øke handlingskompetansen og har som mål at både den enkelte deltaker og etaten som helhet skal få mer kompetanse til å kunne forebygge krenkelser og overgrep på en god måte. Nedenfor gis en kort beskrivelse av de fem modulene.

Modul 1: Deltakerne gis en nettbasert og grunnleggende innføring i hva ulike typer overgrep gjør med barn via ulike intervju, og de bes om å sende sine refleksjoner til kursholder ved slutten av Modul 1.

Modul 2: En todagers samling med undervisning som fortsetter med tematikken fra modul 1. Kombinasjon av forskningsbasert kunnskap, historier fra virkeligheten og erfaringsutvekslinger.

Modul 3: Nettbasert program med fokus på hjelpernes rolle, muligheter og utfordringer. Viktige momenter er møtet med erfarne aktører fra institusjon og fosterhjem.

---

⁹ <https://handle-kraft.no/> [Nedlasting: 13.2.2020]

Modul 4: En todagers workshop med vekt på handlingskompetanse i møtet med utsatte og for samarbeid med andre fagmiljøer.

Modul 5: Nettbasert prøve, der deltakerne skal svare på spørsmål fra ulike deler av kurspensumet, og der de kan bruke hjelpemidler.

Programmet skal gjennomføres i løpet av en periode på seks uker; det er ønskelig at flere fra samme organisasjon deltar. Programmet ble evaluert av Ernst og Young for perioden september 2013–oktober 2014. Hensikten med evalueringen var å identifisere styrker og svakheter ved måten programmet ble gjennomført på og indikere eventuelle områder som kan forbedres. Evalueringen brukte en kombinasjon av kvalitative og kvantitative metoder, men hovedvekten lå på kvalitative metoder. Data ble samlet inn i alle regioner gjennom dokumentanalyser, spørreundersøkelser og intervju av regionkoordinator.

For det første viser funnene at programmet har bidratt til økt refleksjon over egen atferd og individuell praksis i møtet med barna, andre kollegaer og andre organisasjoner. Endring av praksis på et kollektivt nivå har imidlertid kun funnet sted i begrenset grad og på lokalt nivå. Ut over det finnes det indikasjoner på at programmet har bidratt til et utvidet og felles begrepsapparat blant kursdeltakerne. Det viser seg at programdeltakerne opplever programmet som et begrepsapparat som de kan bruke innimellom. Samtidig er funnene mindre klare med hensyn til om denne praksisen faktisk har resultert i en aktiv utprøving utenfor programmet. Selv om modul 2 og 4 har gitt deltakerne mulighet til å eksperimentere, fremstår det som mindre tydelig om dette har blitt videreført i praksis.

For det andre har man funnet at den pedagogiske modellen for programmet er godt egnet til en kombinasjon av e-læring, samlinger og en avsluttende prøve. Programmets struktur gir gode muligheter for å tilegne seg kunnskap og refleksjon rundt egen og andres praksis. Samtidig er det rom for forbedring, særlig når det gjelder læring på organisatorisk eller kollektivt nivå.

For det tredje varierer implementeringsgraden mellom Bufetats fem ulike regioner. Også pågående omorganiseringer og konkurrerende kompetanseinitiativer har tatt fokus vekk fra HandleKraft. Region vest og sør framstår som særlig kompetente i bruken av dette programmet, og de ligger godt an i forhold til tidsplan.

For det fjerde viser evalueringen at programmet har en viss overførbarhet med tanke på den pedagogiske modellen og prosessen som er valgt for at en skal bedre mulighetene for å implementere sentrale deler av programmer i organisasjonen.

Følgende tabell oppsummerer tiltakene i Norge som ble beskrevet ovenfor, målgruppen og evalueringsdesignet.

Tabell 3.1 Tiltak i Norge som er evaluert.

Kilde	Tiltak	Målgruppe	Evaluering
Steen-Johnsen m.fl. 2010	Minoritetsrådgiverordningen	minoritetsrådgivere	+/- prosess-evaluering
	Drammenprosjektet – æresrelatert vold	Personer i Drammen kommuner	+/- prosess-evaluering
	Kompetanseteamet -	Medlemmer fra 4 direktorater	+/- prosess-evaluering
RVTS-Sør, 2015	Undervisningsopplegg til Felleskap mot seksuelle overgrep (FMSO)	Personer som jobber med barn	+/- deskriptiv
	Stine Sofies Stiftelse «Kommunepakken».	Personer i skoler og barnehager	+/- deskriptiv
Ernest & Young	Evaluering HandleKraft	Ansatte som arbeider med barn og unge	+/- kombinasjon av kvalitative og kvantitative metoder

3.1.2 Tiltak som ikke er evaluert

I tillegg har vi gjennom det strategiske litteratursøket identifisert flere tiltak i Norge som ikke har blitt evaluert. Dette kan også ses i sammenheng med den innledningsvis nevnte kartleggingen av utdanninger, kurs og andre kompetansehevingstiltak som NIFU har bistått Bufdir med. Tiltakene som ble identifisert og dens målgrupper beskrives nedenfor.

Holen Moen m.fl. (2018): Forebyggende tiltak mot vold i nære relasjoner. Kartlegging av kunnskap for veien videre.

Følgende fire tiltak er fra den tidligere handlingsplanen mot vold i nære relasjoner. «Et liv uten vold», fra Justisdepartementet 2014–2017, på områdene forebygging, kunnskap og kompetanse.

Kunnskapsformidling og kompetanseheving: Gjennom utvikling og regelmessig oppdatering av innholdet i grunn- og videreutdanning og kompetanseoverføring i tjenestene skal kompetansen på vold i nære relasjoner styrkes. Formålet er å sikre at studenter har kunnskap om vold, deriblant kunnskap om vold og overgrep mot barn.

Styrke skolen og barnehagens rolle i forebygging av vold i nære relasjoner: Rammeplanen for lærerutdanninger er endret for å sikre at lærere i barnehage og skole får kunnskap om vold og overgrep, og for å sikre at barn får alderstilpasset opplæring om kropp, identitet og følelser. Omtale av vold, seksualitet og seksuell

grensesetting ligger i dag inne i flere av kompetansemålene i læreplanene, og lærerne skal undervise i dette temaet på lik linje med andre temaer. Landsforeningen for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU) lager, på oppdrag fra Bufdir, KD og HOD et forslag til et pedagogisk opplegg om livsmestring (bl.a. vold, overgrep og seksualitet).

Styrking av fastlegenes kompetanse i vold i nære relasjoner: For å øke fastlegenes kompetanse i forebygging av vold i nære relasjoner har Nasjonalt kompetansesenter for legevaktmedisin utviklet et e-læringskurs for fastleger. Nettkurset er tilgjengelig på hjemmesiden til senteret. Det består av 10 moduler og omfatter forebygging, avdekking og oppfølging av vold i nære relasjoner.

Helsestasjon- og skolehelsetjenesten skal styrkes i arbeidet mot vold i nære relasjoner: Veilederen for helse- og omsorgstjenestens arbeid mot vold i nære relasjoner skal, sammen med en veiledning fra RVTS-ene, bidra til å styrke tjenestens kompetanse og arbeid på dette området. Forskriften for helsestasjon- og skolehelsetjenesten er under revidering, med mål om å tydeliggjøre kravene som stilles til tjenestene. Rekrutteringen av psykologer i de kommunale helse- og omsorgstjenestene er økt.

Følgende tre tiltak er fra den tidligere handlingsplanen «En god barndom varer livet ut» (2014-2017):

Kunnskap om vold og seksuelle overgrep skal styrkes i helse- og omsorgstjenesten: Kunnskap om vold og overgrep skal inngå i spesialistutdanningen for allmennleger, og det vurderes obligatoriske kurs.

Kunnskap i profesjonsutdanningene om vold og seksuelle overgrep: Sørge for at kunnskap om vold og seksuelle overgrep inngår i helse- og sosialfagsutdanningene, barnehage- og grunnskolelærerutdanningene. Tilbudet om etter- og videreutdanning innenfor vold og seksuelle overgrep skal kartlegges. Formålet er å øke tilgjengeligheten, studenttilfanget og eventuelt bedre det faglige innholdet.

Styrke kommunens forebyggende helsearbeid og tjenestenes arbeid med voldsproblematikk: Forskriften om helsefremmende og forebyggende arbeid i helsestasjon- og skolehelsetjenesten skal revideres slik at ansvar for arbeid mot vold tydeliggjøres. Nasjonale faglige retningslinjer for helsestasjons- og skolehelsetjenesten skal utvikles. Vold mot barn og ungdom skal inngå som tema.

RVTS Sør (2015). Kartlegging, vurdering og anbefaling vedrørende undervisningsopplegg i barnehage og skole om vold og seksuelle overgrep

RVTS Sør fikk i oppdrag å gå gjennom informasjons- og kursvirksomheten knyttet til Strategi for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014–2017). Kartleggingen av denne typen kurs ble gjort for å vurdere effekten av denne virksomheten og for å utvikle ett enhetlig opplegg basert på gode metoder. Ut over de tiltakene som ble kvalitetsvurdert (se ovenfor), har vi identifisert følgende kompetansehevingstiltak som ikke ble evaluert, men som kan være interessante:

Seksualitet og kjønn. Et ressurshefte for lærere i grunnskolen (2011). Dette ressursheftet er rettet mot lærere i grunnskolen for undervisning om seksualitet og kjønn, og gir veiledning i hvordan kompetansemålene åpner for å undervise i ulike problemstillinger ved seksualitet, blant annet om vold og overgrep, innenfor skolens enkeltfag. Heftet består av bakgrunnsinformasjon, pedagogiske tips og litteraturhenvisninger som lærere kan benytte seg i arbeidet med å lage et eget undervisningsopplegg. Det legges vekt på at læreren har en viktig rolle i å avdekke vold og overgrep. Ressursheftet ble utarbeidet med bakgrunn i bekymring knyttet til rapportering om seksuell trakassering og kjønnsrelatert mobbing i skolen. I siste del, hvor temaene utdypes ytterligere, finnes et tema med overskriften «Seksuelle overgrep». Her er det med utgangspunkt i Barnekonvensjonen lagt vekt på undervisning om ulike typer vold, vold i nære relasjoner, maktforhold, overgrep blant jevnaldrende og seksualisert vold.

RVTS Vest: Filmsnutter som eksemplifiserer hvordan snakke med barn om vanskelige temaer som vold og overgrep. Filmbitene er beregnet på fagpersoner som er i kontakt med belastede barn og unge. Bidraget utgir seg ikke for å være et undervisningsopplegg for barn og unge og inkluderes ikke i prosjektet. Ifølge kartleggingen oppfylles ikke kriteriene for et godt undervisningsopplegg om vold og seksuelle overgrep.

RVTS Nord: HiNarvik, Tromsø, Nasjonalt senter for samhandling og telemedisin: Nettbasert kurs om vold og seksuelle overgrep. Kurset er rettet mot fagpersoner som møter utsatte barn gjennom arbeidet sitt. Videreføring av «Se volden-prosjekt». Kvalitetskriteriene for et godt undervisningsopplegg om vold og seksuelle overgrep oppfylles ikke.

Oppsummert konkluderer RVTS Sør med at ingen av de presenterte undervisningsprogrammene om vold og seksuelle overgrep i skole og barnehage kan dokumentere at de tilfredsstillende faglige kravene for et slikt opplegg. Allikevel foreligger det en del lovende ansatser, og en viktig verdi ved programmene er at de er karakterisert av et høyt engasjement og pågangsmot fra fagpersoner, selv om de mangler beskrivelse, dokumentasjon, evaluering og forskningsbasert støtte.

Saur, Hjemdal, and Heir (2011). Voldsforebyggende forskning og undervisning ved Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS)

Filmprosjekt: Hjemme verst: Overgrepene mot barn er vanskelig å avsløre, siden overgrep ofte begås av en person som står barnet nær. Å hindre overgrep eller gripe tidlig inn forutsetter kunnskap om og kompetanse på hvordan overgrep kan skje, hvordan barn reagerer og hvilke roller ulike instanser har. De som arbeider med barn, står i en særstilling når det gjelder muligheten til å oppdage og handle. Filmen skal gi voksne som bekymrer seg for eller mistenker seksuelle overgrep, et bedre fundament for å beskytte og hjelpe barn som enten utsettes for eller risikerer å bli utsatt for overgrep.

Vold og overgrep mot barn – forelesning: Forelesning er et undervisningsopplegg som tilbys ved universitet, høyskoler, ideelle organisasjoner, kommuner og konferanser: 1–6 timer per gang og ca. 25 ganger i året. Forelesningsopplegget er rettet mot faggrupper som barnevernspedagoger, lærere, psykologer, bachelor- og masterstudenter og andre forskere. Målsettingen er å lære om risikogrupper, barns opplevelser av vold og deres måte å uttrykke seg på, signaler, barns behov og dermed hva voksne forventes å gjøre. Barns rettigheter. Det nevnes at forelesningen iblant evalueres.

Hauger (2017). Skolens arbeid med å forebygge og avdekke seksuelle overgrep

«*Seksuelle overgrep i et livsløpsperspektiv*», studieemne ved Høgskolen i Buskerud og Vestfold. Emnet er rettet mot ansatte i barnehage og grunnskole, og gir innsikt i et tema der hjelpeapparatet trenger handlegkraft i form av kompetanse og forståelse, samt mot til å ta de nødvendige avgjørelser for å kunne yte best mulig bistand til de utsatte og deres pårørende.

Studie- og arbeidsform skal understøtte målene for studiet, være praksisorientert og understreke at studentene har ansvar for egen læring. I tillegg til samlinger er det lagt vekt på litteraturstudier. Det skal skrives refleksjonsnotat, som personlig utviklingsdokument, i tillegg til fremlegg av caser og praktiske samtale- og kommunikasjonsøvelser. Både individuelle arbeidsformer og gruppearbeid vil bli brukt med sikte på utvikling av evnen til samarbeid og selvstendighet. Selvstudier utgjør en vesentlig del av utdanningen og bygger hovedsakelig på forelesninger/tradisjonell undervisning, diskusjoner og gruppearbeid. Utdanningen skal muliggjøre systematisk kunnskaps- og kompetanseutvikling og skal åpne for erfaringsutveksling og tilbakemelding. Det er et krav at studentene reflekterer over den nye kunnskapen formidlet gjennom litteratur, undervisning og samtale/diskusjon med kollegaer og medstudenter på bakgrunn av sin

grunnutdanning og egne erfaringer. I emnebeskrivelsen oppgis det at evalueringen skal skje i tråd med høgskolens kvalitetssystem. ¹⁰ Følgende tabell oppsummerer tiltak i Norge som ikke ble evaluert, og tiltakets målgruppe.

Tabell 3.2 Tiltak i Norge som ikke ble evaluert.

Kilde	Tiltak	Målgruppe
Holen Moen m.fl. 2018	Kunnskapsformidling og kompetanseheving	Studenter
	Styrke skolen og barnehagens rolle i forebygging av vold i nære relasjoner	Lærere
	Styrking av fastlegenes kompetanse på vold i nære relasjoner	Fastleger
	Kunnskap om vold og seksuelle overgrep skal styrkes i helse- og omsorgstjenesten	Profesjonsutøvere i helse – spesialister
	Kunnskap i profesjonsutdanningene om vold og seksuelle overgrep	Profesjonsutøvere innen helse og sosialt arbeid
	Styrke kommunens forebyggende helsearbeid og tjenestenes arbeid med voldsproblematikk	Helsesøstre og ansatte i helsestasjoner
RVTS Sør (2015)	Helsestasjons- og skolehelsetjenesten skal styrkes i arbeidet om vold i nære relasjoner:	Helsesøstre og ansatte i helsestasjoner
	Seksualitet og kjønn. Et ressurshefte for lærere i grunnskolen	Lærere
	RVTS Vest: Filmsnutter	Fagpersoner i kontakt med barn
Saur, Hjemdal & Heir (2011).	RVTS Nord: HiNarvik, Tromsø, Nasjonalt senter for samhandling og telemedisin: Nettbasert kurs om vold og seksuelle overgrep	Fagpersoner som møter utsatte barn gjennom arbeidet sitt.
	Filmprosjekt: Hjemme verst	Voksne som bekymrer seg for barn
Hauger (2017)	Vold og overgrep mot barn – forelesning	Fagpersoner som barnevernspedagoger
	«Seksuelle overgrep i et livsløpsperspektiv», studieemne	Ansatte i barnehage og grunnskole

3.1.3 Digitale tiltak

Å oppdage vold og overgrep mot barn er en vanskelig og kompleks prosess som krever et høyt kunnskapsnivå blant profesjonsutøvere. Ifølge Paranal, Washington og Derrick (2012) krever oppdagelse av seksuelle overgrep mot barn innovative grep for å forebygge senere hendelser. De argumenterer for at nettbaserte løsninger gir nye muligheter for å utvide eksisterende opplæringsprogrammer om

¹⁰<https://www.usn.no/getfile.php/13358432-1426856725/usn.no/studier/Studieplaner%20%28eldre%20PDF%29/L%C3%A6rerutdanning%20og%20pedagogikk/Seksuelle%20overgrep/Emneplan%20SEOV100%202015%20200315.pdf>

seksuelle overgrep som er rettet mot voksne nøkkelpersoner, og som åpner opp for store intervensjoner. Paranal m.fl. (2011) spurte hvordan deltakere i et nettbasert opplæringsprogram om forebygging av seksuelle overgrep hos barn opplevde deltakelsen og implementeringsprosessen. Deltakerne syntes å være svært fornøyd med innholdet, de syntes opplegget var interessant, men vurderte vanskelighetsgraden som nøytral. Når det gjelder den tekniske bruken, hadde deltakerne både positive og negative holdninger. Det fleste negative kommentarene var relatert til brukervennlighet. Forfatterne konkluderte med at opplegget syntes å appellere til et publikum av voksne støttespillere som har begrenset med tid til opplæring, men som kunne ha nytte av kompetanseheving hvert år. Nettbaserte tilbud gir en mulighet til å nå et større og mer mangfoldig publikum, spesielt på grunn av lave kostnader.

Tiltaket rettet mot forebygging av seksuelle overgrep mot barn ble implementert i USA og evaluert ved hjelp av et forskningsdesign («nonequivalent group design»), basert på en tiltaks- og en kontrollgruppe uten randomisering. Et rullerende implementeringsdesign ble brukt for både tiltaks- og kontrollgruppen, der bare tiltaksgruppen fikk opplæring mellom datainnsamlingsperiodene. Kontrollgruppen ble kvalifisert til å delta i tiltaket etter at datainnsamlingen var avsluttet. Ingen data ble samlet inn fra kontrollgruppen etter trening.

I det følgende presenterer vi noen utvalgte nettkurs/nettressurser fra Norge som vi har identifisert gjennom strategiske søk. Vi gjør dessuten oppmerksom på at det finnes mange slike kurs som ikke er forskningsbasert, og som dermed ikke er fanget opp i forskningsdatabaser og nettsidene til forskningsinstitutter.

Æ E MÆ er en helhetlig modell for forebygging av vold og seksuelle overgrep mot barn. Modellen omfatter blant annet kunnskapsheving hos ansatte i kommunen som kan jobbe med å forebygge vold og overgrep i tillegg til å undervise barn, unge og deres foreldre. Nettside: <https://aemae.no/>

E-læringskurset Ingen hemmeligheter. Målgruppen er personer som arbeider med mennesker med utviklingshemning. På kurset skal fagpersoner øke sin bevissthet rundt forebygging av seksuelle overgrep og opparbeidelse av rutiner og hjelpetiltak. Dette kurset er ett av flere i portalen «Mangfold og muligheter», som alle handler om personer med utviklingshemning. Nettside: [Helsekompetanse.no](https://helsekompetanse.no)

E-læringskurset Vold og seksuelle overgrep mot barn. Målgruppen er ansatte i barnehage og skole. Hensikten er at de ansatte skal kunne avdekke vold og seksuelle overgrep, gjennom å bli tryggere i samtale med barn og kunne melde vold og seksuelle overgrep videre til barnevern og politi. Nettside: [Helsekompetanse.no](https://helsekompetanse.no)

Kunnskapsreisen («educational storytelling»): E-basert læringsopplegg rettet mot tidligere studenter på etter- og videreutdanningen «Seksuelle overgrep i et livsløpsperspektiv». Tidligere studenter inviteres til utprøving av den nye versjonen av opplegget i deres kommuner. Opplegget ble utviklet i samarbeid med Runi Børresen og Kari Hærnes Nordberg fra USN, Fakultetet for humaniora, idretts- og utdanningsvitenskap i 2018, som deretter ble pilotert av studenter.¹¹

«*Snakke*» er en opplæringsplattform og del av regjeringens tiltaksplan «En god barndom varer livet ut» (2014-2017). Tiltaket er rettet mot alle som arbeider med barn, og skal gi både fagkunnskap og handlingskompetanse. Den er basert på forskningskunnskap, brukerkunnskap og erfaringskunnskap. Tiltaket rulles ut i kommunene i regi av RVTS, parallelt med evalueringer av nytteeffekt og bruk (følgeevaluering)¹². Tiltaket består av flere deler: SNAKKElab som viser filmer av barn i samtale med en voksen; SNAKKEsim er simulering av samtaler med barn; kunnskapsdelen LærMer tilbyr flere ressurser. <https://snakkemedbarn.no/om-snakke/>

«*Jeg vet*»: En kunnskapsbasert læringsressurs for alderstilpasset opplæring om vold og overgrep i barnehager og skoler, rettet mot barn og unge. Opplegget skal bidra til at barnehager og skoler har et voldsforebyggende opplæringstilbud som fremmer livsmestring. Innholdet bygger på innsiktsarbeid og dialog med barn, ungdom og ansatte i skoler og barnehager. Alt innhold er forankret i forskningsbasert kunnskap og er utviklet i tett samarbeid med eksperter på voldsområdet. Ressursen skal gi barn og unge kunnskap om og forståelse av ulike former for vold og overgrep, barnas og ungenes rettigheter mot vold og overgrep og hvem de kan snakke med. Tiltaket kan brukes i ulike fag og er forankret i rammeplan for barnehager og skolens læreplanverk. Det er lagt opp til at det brukes omtrent to undervisningstimer til denne dialogen i semesteret. Tiltaket følgesvalueres av Fafo. <https://www.jegvet.no/hva-er-jeg-vet>

Tabellen nedenfor sammenstiller de omtalte tiltakene, med henvisning til kilde og målgruppe.

---

¹¹ <https://altdetjeger.no/til-deg-som-er-tidligere-student-ved-etter-og-videreutdanningen-seksuelle-overgrep-i-et-livsl%C3%B8psperspektiv#>

¹² <https://www.fafo.no/index.php/om-fafo/nyheter/item/forskere-skal-bidra-til-bedre-hjelp-til-voldsutsatte-barn> [Nedlasting: 31.1.2020]

Tabell 3.3 Digitale tiltak i Norge som ikke ble evaluert.

Kilde	Tiltak	Målgruppe
nettside: https://aemæ.no/	Æ E MÆ	Profesjonelle som jobber med barn i kommune
Helsekompetanse.no	E-læringskurs: ingen hemmeligheter	Personer som arbeider for personer med utviklingshemning
Helsekompetanse.no	E-læringskurs Vold og seksuelle overgrep mot barn	Ansatte i barnehage og skole
USN, https://altdetjeger.no/tildeg-som-er-tidligere-student-ved-etter-og-videreutdanningen-seksuelle-overgrep-i-et-livsl%c3%b8psperspektiv#	Kunnskapsreisen	Tidligere studenter ved etter- og videreutdanningen «Seksuelle overgrep i et livsløpsperspektiv»
https://snakkemedbarn.no/om-snakke/	«Snakke»	Alle som arbeider med barn
https://www.jegvet.no/hva-er-jeg-vet	«Jeg vet»	Ansatte i barnehage og skole

3.1.4 Annen type kunnskap

Nedenfor omtales kunnskap som strengt tatt ikke er inkludert i den systematiske litteraturgjennomgangen. Problemstillingen handler ikke om kompetansehevingstiltak for offentlig ansatte i ulike deler av velferdssektoren. Vi har likevel valgt å omtale noen av disse, siden problemstillingene kan være interessante for videre arbeid med tiltak knyttet til tverrfaglig innsats mot vold og overgrep mot barn og unge. En tabell med mer informasjon knyttet til de ulike temaene er lagt ved (se vedlegg 1).

Samarbeid mellom skole og barnehage med å identifisere utsatte barn

Vi har identifisert flere arbeidere (mest masteroppgaver) om skolens arbeid for å identifisere barn som er utsatt for vold i nære relasjoner, og skolens arbeid for å forebygge vold. De fleste arbeidene er basert på kvalitative metoder (intervju).

Digranes (2017) har for eksempel sett på tverrfaglig samarbeid mellom lærere og helsesøstre, ved å studere skolens erfaringer med å forebygge seksuelle overgrep og skolens erfaringer med å identifisere overgrepsutsatte barn. Funnene indikerer at skolen synes å være en unik arena for forebygging og identifisering av barn som er utsatt for seksuell vold og seksuelle overgrep, og at samarbeidet mellom lærere og helsesøstre ser ut til å være av betydning.

Ved å belyse skolens arbeid med å forebygge og avdekke seksuelle overgrep fant Hauger (2017) at skolene jobbet ulikt med temaet seksuelle overgrep, og det fantes ikke noen felles «fremgangsmåte» eller overordnede mål. Det synes å være

tilfeldig hvordan de jobbet med dette, og dette impliserer at det ikke finnes noen overordnede føringer som alle skoler må forholde seg til.

Fjeldheim (2019) belyser hvordan skoleansatte kan finne fram til elever som blir utsatt for psykisk vold i nære relasjoner, hvordan de opplever samarbeidet med interne og eksterne aktører og hvordan kunnskap fra krisesentrene kan bidra i de skoleansattes arbeid. Funnene viser at informanter har ulik begrepsforståelse av fenomenet psykisk vold i nære relasjoner, og man arbeider på ulike måter for å finne fram til elever som er utsatt for psykisk vold i nære relasjoner. Studien viser at manglende kunnskap om fenomenet og om samtalemetodikk kan føre til at ansatte i skolen fraskriver seg ansvar og heller lener seg mot andre, enten fagpersoner på skolen eller tverrfaglige instanser. Det interne samarbeidet ved skolen ble ansett som velfungerende, men samarbeidet med barnevernet ble vurdert som utfordrende. Informantene etterspurte mer informasjon om innmeldte saker for å kunne hjelpe og tilrettelegge bedre for elevene.

To masteroppgaver har sett på barnehagens rolle i håndtering og/eller mistanke om familievold og seksuelle overgrep. Bratlie (2010) ønsket å få økt forståelse av og kunnskap om barnehagens arbeid når det oppstår bekymringer om familievold. Gitt at barn som er utsatt for vold i nære relasjoner kan ha et sammensatt symptombilde, understreker det betydningen av barnehageansattes kunnskap om barnas utvikling. Det understreker betydningen av at barnehagen ser sin rolle ut fra sitt mandat, slik at voldutsatte barn og foreldre får et helhetlig og godt tilbud. Arntzen (2015) belyser barnehageansattes erfaringer med å melde fra til barneverntjenesten om mistanke om eller bekymring for at barn utsettes for seksuelle overgrep. Funnene viser at informantene opplever at mistanke om seksuelle overgrep mot barn er vanskelig å håndtere, blant annet på grunn av mye usikkerhet. Barnehageansatte ga uttrykk for at de ønsket mer kunnskap og kompetanse, både for dem selv, men også for barneverntjenesten, for å bli tryggere i å avdekke overgrep og håndtere barn som har vært utsatt for seksuelle overgrep. Et viktig funn er at det er behov for mer og bedre samarbeid mellom instansene. Det konkluderes med at tverrfaglig samarbeid bør fungere styrkende for de ansatte og hjelpe dem til å utfylle hverandres kompetanse til det beste for barnet. I tillegg vil et tettere samarbeid mellom barnehagen og barnevernet kunne virke forebyggende.

Tverrfaglig samarbeid på voldsfeltet

Vi identifiserte også arbeider som omhandlet tverrfaglig eller tverretatlig samarbeid i saker angående vold og overgrep mot barn.

Basert på fokusgruppeintervjuer med ansatte i offentlige tjenester, som barne- og familievernet, barnehus og krisesentre, undersøkte Bakketeig, Dullum, and Stefansen (2019) hvordan sentrale tjenester forstår og «gjør» samarbeid i praksis.

Funnene viser at både hjelp og kontroll fremstår som en integrert del av hjelpetjenestens arbeid. Gjennom samarbeidet flettes imidlertid disse dimensjonene i økende grad inn i hverandre og utfordrer institusjonelle skiller og identiteter (hybridisering), noe som innebærer en risiko for at tjenestene fremstår som uklare for brukerne.

Bredal (2019) har følgevaluert prosjekt November, Oslo politidistrikts pilotering av en samarbeidsmodell om vold i nære relasjoner. Prosjektet hadde flere formål, blant annet å bedre lokal samordning og samarbeid mellom politi og øvrige tjenester når det gjelder vold i nære relasjoner. Evalueringen viser at prosjektet er kommet langt i sin måloppnåelse hva gjelder å tilrettelegge for bedre oppfølging av utsatte, pårørende og utøvere, bedre rådgivning og informasjon, og bedre sikkerhet og forebygging, men at man ikke har lyktes med samlokalisering.

Bøyum m.fl. (2011) har rettet søkelyset på samarbeid mellom frivillige organisasjoner og offentlige instanser angående tvangsekteskap. De spør om hvordan samarbeidet mellom det offentlige og frivillige organisasjoner kan bedres, og hvilken elementer som er viktige å ha med i en samarbeidsmodell. Ifølge forfatterne trenger man et forbedret samarbeid, tydelig og god kommunikasjon, felles mål og strategier, rolle- og mandatavklaring, kompetanseheving og lokale samarbeidsavtaler.

Rutiner og prosedyrer for bedre samarbeid mot vold og overgrep

Protokoll fra National Institute of Child Health and Human Development (NICHD) og sekvensielle intervju

NICHDs protokoll brukes av ansatte i barnehus og politi i intervjuer med barn under forhørsintervjuer i barnehus. Den norske modellen bygger på tett samarbeid mellom politi og ansatte ved barnehusene og benytter en dialogisk kommunikasjonsmetode. Metoden skiller seg fra andre prosedyrer brukt i Norge ved at det er en ny form for tverrfaglig samarbeid som brukes gjennom hele prosessen. Informantene beskriver et godt samarbeid i forberedelsene til intervjuer, likevel forekommer det utfordringer med å balansere de profesjonelle rollene. Sekvensintervjuer har gitt ansatte ved barnehus og politi muligheten til å bli kjent med de andres profesjonelle arbeid (Baugerud & Johnson, 2017).

Skjerping (2017) har undersøkt i hvilken grad barneverntjenesten og politiet systematisk vurderer risiko i saker om vold i nære relasjoner, ved hjelp av risikoverktøyet SARA («Spousal Assault Risk Assessment Guide: Short Version»).

To forskningsspørsmål styrer arbeidet; hvordan barneverntjenesten og politiet kommuniserer i risikosaker som omhandler vold i nære relasjoner; hvordan risikoverktøyet SARA bidrar til redusering av ny partnervold. Det konkluderes med at barneverntjenesten mangler vurderingsverktøy for å kunne foreta en

systematisk risikovurdering i voldssaker. Selv om risikovurderingen foretas hele tiden, mangler man en systematisk gjennomgang. SARA-konsulenter bruker en kombinasjon av strukturert risikovurderingsverktøy og individuelle risikovurderinger. En kritikk mot politiets risikovurdering er at SARA kun inkluderer partnere og ikke barn som lever med vold i familien. Manglende innsikt og kunnskap om SARA-prosjektet er grunnen til at ansatte i barnevernet har liten tillit til SARA-konsulenter og deres vurderinger, noe som også påvirker risikokommunikasjonen mellom instansene negativt.

Følgende tabell gir en tematisk sammenstilling av kunnskapen, som ble omtalt ovenfor.

Tabell 3.4 Annen type kunnskap.

Førsteforfatter	Tema	Tiltak	Målgruppe
Digranes, 2017	Samarbeid: Skole og barnehage	Tverrfaglig samarbeid mellom lærere og helsesøstre	Skoleansatte
Hauger, 2017		Skolens arbeid med forebygging og avdekking av seksuelle overgrep	Skoleansatte
Fjeldheim, 2019		Opplevelse blant skoleansatte av hvordan samarbeidet med eksterne aktører fungerer	Skoleansatte
Bratlie, 2010		Barnehagens vurderinger av sin rolle i familievoldsaker; opplevelse av samarbeidet med barnevernstjenesten	Barnehageansatte
Bredesen Arntzen, 2015		Barnehageansattes erfaringer med å melde fra til barneverntjenesten om mistanke om seksuelle overgrep	Barnehageansatte
Bakketeig, 2019	Tverrfaglig samarbeid	Tverretattlig samarbeid i voldsfeltet; hybridisering	Ansatte i barnevernet, familievernnet, barnehusene og krisesentrene
Bredal, 2019	Tverrfaglig samarbeid	November	Politiansatte og andre profesjoner
Bøyum (2011)		Tverrfaglig samarbeid mellom det offentlige og frivillige organisasjoner	Offentlig ansatte
Baugerud 2017	Rutiner og prosedyrer for bedre samarbeid	NICHD Investigative Interview Protocol:	Sosialarbeidere, politiansatte og andre praktikere
Skjerping, 2017		Risikoverktøy SARA («Spousal Assault Risk Assessment Guide: Short Version»).	Barnevernsansatte

3.1.5 Oppsummering – kunnskap i Norge

Vi har funnet seks ulike tiltak rettet mot kompetanseheving innenfor vold og overgrep mot barn blant offentlig ansatte, og som har blitt evaluert. Fire av tiltakene ble følgeevaluert med bruk av kvalitative og kvantitative metoder. To av tiltakene ble vurdert rent deskriptivt. Disse bidragene brukte utelukkende prosessevalueringer eller evalueringsdesign som målte resultatoppnåelse opp mot tidligere formulerte mål. Ingen bidrag har strengt tatt studert effekten av et kompetansehevingstiltak blant profesjonsutøvere sammenlignet med en kontrollgruppe.

I tillegg har vi inkludert tolv tiltak rettet mot profesjonsutøvere innen helse, sosialt arbeid og utdanning som foreløpig ikke er evaluert, og fanget opp seks digitale tiltak, for eksempel e-læringskurs og digital plattform, rettet mot ansatte i ulike sektorer.

Vi søkte systematisk og strategisk i databaser og nettsider som hovedsakelig omfatter forskningsarbeider, det vil si artikler, forskningsrapporter og bøker. Vi har inntrykk av at flere aktører, som for eksempel Redd Barna, tilbyr digitale kurs som har til hensikt å øke kunnskapen og kompetansen hos ulike aktører om vold og overgrep mot barn. Det kan likevel hende at en del av disse e-læringskursene ikke fanges opp i våre søk fordi de ikke omtales i den typen forskningslitteratur som vi har gått gjennom. Vi antar dermed at det finnes flere digitale tiltak enn dem som ble inkludert.

Vi har også kartlagt utvalgte arbeider som beskriver 1) tverrfaglig samarbeid mellom profesjonsutøvere i skole og barnehage for å identifisere barn som er utsatt for vold i nære relasjoner og for å forebygge vold; 2) tverrfaglig samarbeid mellom ansatte i ulike etater i saker om vold og overgrep, 3) rutiner og prosedyrer for bedre samarbeid mot vold og overgrep. Vi kan anta at en forbedring av tverrfaglig samarbeid og rutiner på tvers av etater indirekte kan bidra til å øke kvaliteten på tjenesten.

Samlet sett er kunnskapen om effekten av tiltak for å heve kompetansen på vold og overgrep for offentlig ansatte mangelfull, og det trengs flere effektevalueringer av tiltak.

3.2 Kunnskap i Danmark

Ved gjennomgang av litteraturen fant vi kun én rapport som oppfylte våre inklusjonskriterier som omfattet tre evaluerte tiltak. Fire andre rapporter/notater omtales likevel, selv om de ikke oppfyller alle kriteriene. Dette skyldes at vi har funnet få evaluerte tiltak på området i Danmark, slik at disse rapportene kan gi informasjon om hvordan kompetansen til de som arbeider med voldsutsatte barn kan ivaretas uten at det nødvendigvis er et snakk om et kompetansehevingstiltak.

3.2.1 Evaluerte tiltak i Danmark

Liversage (2017). National strategi mod æresrelaterede konflikter - en evaluering

I forbindelse med den danske regjerings *Nationale Strategi mod Æresrelaterede Konflikter* ble det satt i gang flere initiativer og tiltak med det mål at færre unge skulle bli utsatt for æresrelaterede konflikter, at flere unge skulle få hjelp, at flere foreldre ville ta imot rådgivning og at fagfolk skulle bli i bedre stand til å håndtere slike saker. I 2016 ble tre tiltak evaluert av VIVE: «Vejlederinnsats på grundskoler», «Oppkvalifisering av UU-veiledere» og «Videreførelse og utbygging av dialogkorpset for unge og foreldre».

Hensikten med tiltaket *Vejlederinnsats på grundskoler* var å etablere en veilederfunksjon med særlig kunnskap om æresrelaterede konflikter ved skoler som har en stor andel elever med minoritetsbakgrunn. Tiltaket ble prøvd ut ved 11 skoler i to danske kommuner med totalt 11 veiledere. Veilederne var pedagogisk eller sosialfaglig personell. Kvalifiseringen besto i et to dagers kurs med oppfølgende nettverksdager, der hensikten var å øke kompetansen innenfor æresrelaterede konflikter. Følgende tematikk ble gjennomgått: *introduksjon til æresrelaterede konflikter, introduksjon til unge og foreldre/familieperspektivet, intervensjonsmuligheter, rådgivning og henvisningsmuligheter, forebygging og undervisningsmuligheter*.

Evalueringen av tiltaket er basert på intervjuer med veilederne, og den søker å fange opp veilederne perspektiv i opplevelsen av tiltaket gjennom en aktørmodell (Hansen, 2005). Evalueringen viser at veilederne i det store og hele opplevde tiltaket som meningsfullt. De fikk økt oppmerksomhet på tematikken, og de anså det som verdifullt å få informasjon om hvor de kan oppsøke ytterligere hjelp hvis nødvendig. Inntrykket var at de hadde best nytte av opplæring som var praksisrettet, og der de fikk innføring i verktøy som kunne brukes i arbeidet. Samtidig opplevde de at de sjelden står overfor den typen saker i barneskolen, noe som gjør at kompetansen på området lett blir utdatert og glemmes.

Oppkvalifisering av UU-veiledere var det andre tiltaket som ble evaluert. UU-veileder står for ungdommens uddannelsesvejledning og er et veiledningstilbud til unge om utdanning og arbeid. Tilbudet er ulikt organisert, men er gjerne et samarbeid mellom flere kommuner. Tiltaket var tredelt og bestod av etterutdanning til utvalgte medarbeidere, utarbeidelse av relevant webbasert informasjonsmaterieell, og opprettelsen av en «erfa»-gruppe til å bistå veilederne ved behov. Erfa-gruppen ble lagt ned kort tid etter opprettelsen grunnet manglende etterspørsel. Etterutdanningen var organisert som et endagskurs, der hensikten var at veiledere lettere kunne identifisere unge som befinner seg i

æresrelaterte konflikter. Deltakerne var primært UU-veiledere, i tillegg til enkelte ansatte fra politiet.

Evalueringen av tilbudet var basert på spørreskjema og intervju. Spørreskjemaet ble besvart av deltakerne rett etter avholdt kurs. Totalt seks grupper gjennomgikk opplæringen, og 169 av 198 deltakere besvarte spørreskjemaet. På tross av kursets korte varighet, som vil begrense hvor mye kunnskap man kan få på feltet, oppga deltakerne at de var fornøyd, og flere syntes det var givende å komme sammen på tvers av faggrupper. I tillegg ble syv veiledere intervjuet relativt lang tid i etterkant (kursene ble avholdt i tidsperioden 2013–2016, evalueringen ble publisert i 2017). Disse oppgir å ha vært tilfreds med kurset, men enkelte hadde vansker med å huske innholdet så lang tid i etterkant. Noen av disse veilederne poengterte at denne typen saker heller ikke var noe de måtte håndtere ofte.

Det siste tiltaket *Dialogkorpset for unge og foreldre* - er opprinnelig et tiltak rettet mot unge og foreldre. Tiltaket består av en gruppe på omtrent 35 medlemmer som arbeider med holdningsarbeid blant unge og foreldre med etnisk minoritetsbakgrunn. Korpsmedlemmene har en dobbeltrolle, i og med at de gjerne har personlig erfaring med disse problemstillingene, samtidig som de forstår betingelsene og rollene til dem som arbeider med disse problemstillingene. Formålet er å skape dialog og refleksjon for blant annet å forebygge tvangsekteskap. Medlemmene holder foredrag for unge og familier gjennom arenaer som klubber og skoler, men har også snakket med fagpersoner, noe som ikke var del av den opprinnelige strategien. Dialogkorpset medvirket i både grunnskoleveileder-kursing og kvalifiseringen av UU-veiledere. Fagpersoner som møtte dialogkorpset, vurderte bidraget derfra som positivt.

Tabell 3.5 Evaluerte tiltak i Danmark.

Kilde	Tiltak	Målgruppe	Evaluering
Liversage, 2017	Vejlederinnset på grundskoler - æresrelaterte konflikter	Veiledere i grunnskolen	+/deskriptiv
	Oppkvalifisering av UU-veileder - æresrelaterte konflikter	Utdannings- og karriereveiledere for ungdom	+/ deskriptiv
	Videreførelse og utbygging av dialogkorpset for unge og foreldre - æresrelaterte konflikter	Veiledere i grunnskole og utdannings- og karriereveiledere for ungdom	+/deskriptiv

3.2.2 Annen type kunnskap

Nedenfor omtales tiltak i Danmark som ikke ble inkludert i den systematiske litteraturgjennomgangen. Vi har likevel valgt å omtale noen av disse, siden problemstillingene er relevante for videre arbeid med tiltak knyttet til tverrfaglig innsats mot vold og overgrep blant barn og unge.

Ottosen et al. (2020). Psykisk vold mod børn i hjemmet - et vidensgrunnlag

Hensikten med rapporten er å gi innblikk i hva som forstås med psykisk vold, samt omfanget, risikofaktorer og konsekvenser av at barn og unge utsettes for psykisk vold i hjemmet. Rapporten er basert på en litteraturgjennomgang av internasjonale studier. Studiene har evaluert tiltak rettet mot å forebygge, identifisere og behandle barn og unge som er utsatt for psykisk vold. Studiene som tar for seg *forebyggingsprosessen*, har som mål å øke foreldres kompetanse og trygghet, mens barna er målgruppen for tiltakene som omhandler *behandling*. I denne forbindelse er gjennomgangen som tar for seg *identifisering*, spesielt relevant. Totalt er 9 studier inkludert, av disse tar 3 for seg det samme tiltaket. Med unntak av en studie fra Sverige, er de andre fra ikke-nordiske land og oppfyller dermed ikke inklusjonskriteriene i vår gjennomgang. Ingen av tiltakene benyttes i Danmark. I tillegg til dette er de fleste tiltakene screeningverktøy og ikke opplæringstiltak per se. På grunn av tematisk relevans omtaler vi likevel tiltakene og hvordan de ble evaluert, som beskrevet i rapporten til Ottosen m.fl. (2020).

Safe Environment for Every Kid (SEEK) beskrives av Ottosen og kolleger (2020) som et treningsprogram rettet mot helsepersonell. Formålet er å trene helsepersonell i å bedre kunne hjelpe til med å identifisere vold mot barn. De ansatte trenes i å bruke screeningverktøyet PSQ, som er et systematisk spørreskjema. PSQ skal fylles ut av foreldrene i forbindelse med en generell undersøkelse av barnet. I tillegg til dette trenes helsepersonell i motiverende intervjuer, der hensikten er å identifisere potensiell problematikk knyttet til temaet. Ifølge Ottosen og kollegers gjennomgang av tre studier ble helsepersonell som benyttet SEEK, bedre til å identifisere vold i hjemmet, og de følte seg mer kompetente til å håndtere risikofaktorer knyttet til tematikken.

I forbindelse med at det i *New Zealand ble implementerte nye retningslinjer for vold i familier*, ble helsepersonell trent i bruk av retningslinjene. Ifølge Ottosen ligner retningslinjene noe på SEEK-modellen, for eksempel ved bruk av screeningverktøy. De ansatte opplevde som konsekvens av opplæringen større trygghet i å identifisere barnemishandling.

Action for Children Assessment Tool er et screeningverktøy rettet mot helsepersonell i førstelinjetjenesten, og som har til hensikt å identifisere omsorgssvikt.

Det består av et spørreskjema som skal dekke tre områder 1) fysisk pleie, 2) sikkerhet og tilsyn og 3) emosjonell omsorg. Resultatene viser at tiltaket er effektivt med hensyn til å identifisere tilfeller av omsorgssvikt.

Family Map Inventories (FMI) er et screeningsverktøy utviklet til å vurdere om barn er utsatt for vold. Instrumentet består av semistrukturerte intervjuer som skal avdekke trivsel og mistriivsel i familien og hjemmet. Det finnes tre versjoner av verktøyet tilpasset barnets alder. Resultatet fra studien det vises til konkluderer med at FMI kan brukes til å identifisere vold mot små barn.

De fire ovennevnte tiltakene beskrives som universelle og har i utgangspunktet hele befolkningen som målgruppe. Litteraturgjennomgangen foretatt av Ottesen og kolleger identifiserer også tre tiltak som er rettet mot grupper som er utsatt, og har større risiko for å oppleve vold i nære relasjoner.

Vurderingsinstrumentet til identifisering av barn som er utsatt for barne-mishandling (utviklet i Sverige). Tiltaket har til formål å rutinemessig kartlegge tilstedeværelse av vold mot barn, gjennomføre intervju-sesjon hvor risiko- og beskyttelsesfaktorer avdekkes, og vurdere barnets behov for støtte. Dette utføres ved bruk av flere korte spørreskjema. Hensikten er at dette skal gjennomføres rutinemessig når familier kommer i kontakt med sosialtjenesten. Resultater fra studien viser at fagpersoner som gjennomfører kartleggingen, er positive til instrumentet. Fagpersonene opplever intervjuene som har til hensikt å identifisere risiko- og beskyttelsesfaktorer, som relevante, men likevel noe mangelfulle.

Balora er et screeningverktøy (utarbeidet i Spania) som er ment å brukes i kommunal regi, der formålet er at saksbehandlerne skal bli mer nøyaktige i vurderingen av saker om vold mot barn. Voldssaker blir systematisk vurdert i henhold til alvorlighetsgrad og former: Emosjonell mishandling, konflikt mellom foreldre, vitne til vold, trusler om vold og psykisk vold mot barna. Studiet som har evaluert effekten av Balora, konkluderer med at bruken av Balora forbedrer nøyaktigheten til saksbehandlerne og hjelper fagpersoner med å iverksette relevante tiltak.

Barneintervjuet er et verktøy som brukes for å snakke med barn i saker om vold. Evalueringen viser at barnets psykiske helse og tilfredshet 6 og 21 måneder etter ikke hadde bedret seg gjennom å benytte denne metoden kontra å innhente informasjon fra voksne (foreldre, lærere, leger, etc). Det var dog gunstigere rent ressursmessig å benytte barneintervju som metodikk.

Mehlbye, Andersen, and Hansen (2010). Opkvalificering af den tidlige indsats - Udvikling og afprøvning af opsporingsmodellen

Målet med prosjektet var å utvikle og implementere en oppsporingsmodell for sårbare barn i danske kommuner. Prosjektet er et samarbeidsprosjekt mellom seks danske kommuner og forskere ved AKF, UdviklingsForum og Danmarks Evalueringsinstitutt. Tiltakene som er beskrevet, er dermed utviklet basert på en kombinasjon av forsknings- og erfaringsbasert kunnskap. Prosjektet har fokus på å styrke fagpersoners faglige og organisatoriske kompetanse, slik at de lettere kan gjenkjenne barn med (begynnende) problemer. I alt beskrives syv ulike metoder som tar sikte på å styrke kompetansen på tre nivåer: Det individuelle nivået (den enkelte medarbeideren), det kollektive nivået (det nære arbeidsfellesskapet) og det organisatoriske nivået (måten kommunen har valgt å strukturere oppgaveløsningene på). Ingen av metodene er formaliserte/struktureerte opplæringsprogram.

Ekstern veiledning/sparring/konsulentbistand. Målet med dette tiltaket er å øke de faglig ansattes kompetanse samt mot til å handle, ved at fagpersonell med ekspertkunnskap på feltet, for eksempel pedagoger eller psykologer, jevnlig blir invitert til skole eller barnehage for å drøfte spesifikke caser.

Småbarnsteam. Målet er at de minste utsatte barna skal fanges opp tidligere. Det foreslås å etablere småbarnsteam med fagfolk (helsesykepleiere, leger, jordmødre) som har kompetanse på feltet. Disse skal ha et tett, rådgivende samarbeid, spesielt med helsestasjon og barnehage, slik at de får kunnskap om hvordan små barn gir signaler om manglende trivsel samt kunnskap om risikofaktorer hos foreldre og miljøet for øvrig.

Trivselsskjemaer. Målet er at alle barn skal «ses» og at alle barn i barnehage-/institusjon/skole jevnlig vurderes gjennom å bruk et enkelt strukturert skjema for å fange opp trivsel.

Overgangsskjema. I forbindelse med alle overganger, for eksempel mellom barnehage og skole, fylles det ut et skjema om barnet som kan danne utgangspunkt for kommunikasjonen med den nye institusjonen. Formålet er at den nye institusjonen kan få god kunnskap om barnet. Det ønskelige resultatet vil være at de barna som trenger ekstra oppmerksomhet, får dette ved ny institusjon.

Dialogmodellen skal brukes i møter om barn for å strukturere møtene. Målet er å avklare hva som forventes av møtet, og hva som blir besluttet i etterkant av møtet. I den forbindelse brukes et dialogredskap, i tillegg til at møtet ledes av en kompetent person. Det skal foretas en grundig vurdering og analyse av barnets situasjon.

Koordinatorfunksjon. I tilfeller der barnets situasjon skal drøftes også utenfor den aktuelle institusjonen, skal det nedsettes en koordinator som har til hensikt å sikre løpende kontakt mellom alle involverte, spesielt kontakten med foreldrene. Spesielt viktig er det at foreldrene opplever at de er aktive deltakere.

Raske og relevante reaksjoner ved varsling. Målet er at hurtig og synlig arbeidsgang skal prioriteres høyt for å understøtte tverrfaglig samarbeid. Varsling skal sikre høy grad av oppmerksomhet hos de sosiale myndighetene etterfulgt av hurtig handling. Samarbeidet med sosialforvaltningen styrkes.

I de første erfaringene med implementering av modellen trekkes det spesielt fram at et felles verdigrunnlag, forståelse og språk rundt barnet anses som verdifullt for videre praksis. I tillegg anses det som positivt at flere personer i de kommunale tjenestene bruker samme metoder og verktøy (screeningskjema), noe som oppleves å framme dialog og samarbeid fordi man har et felles utgangspunkt. Det pekes på at trivselsskjema og overgangsskjema bidrar til at man arbeider mer systematisk med sakene og at relasjoner mellom ulike fagpersoner blir formalisert.

Rambøll Management (2011). Evaluering av «de utrolige år»

Rambøll har på oppdrag fra Servicestyrelsen implementert og evaluert det standardiserte familieprogrammet «De utrolige år». Hovedformålet med programmet er å hjelpe barn som har adferdsvansker, ved å trene deres sosiale ferdigheter gjennom gruppesamlinger. Programmet består av de to tiltakene BASIC og DINO. BASIC er et gruppebasert undervisningsforløp over 18–22 uker som er rettet mot foreldre til barn i alderen 3–6 år. DINO er et gruppebasert undervisningsprogram med deltakelse av fem–seks barn per gruppe. Målet med BASIC og DINO er dermed ikke å heve fagpersoners kompetanse på vold, overgrep og omsorgssvikt, men de fagpersonene som skal lede gruppesamlingene, må gjennom kursing som leder til sertifisering. Selv om programmet ikke omhandler vold- og overgrepstematikken, kan denne typen problematikk likevel i noen tilfeller være relatert til atferdsvansker. Den danske evalueringen av BASIC og DINO viser positive forandringer hos barn og foreldre som har gått gjennom programmet. «De utrolige år» er utviklet i USA, men brukes i flere land, også Norge.

Socialstyrelsen. Mentaliseringsguiden

Socialstyrelsen gir en beskrivelse av mentaliseringsguiden som er utarbeidet av Janne Østergaard Hagelquist. Sammendraget av Socialstyrelsen er basert på boken Mentaliseringsguiden (Hagelquist, 2015). Mentaliseringsguiden henvender seg til fagpersonell som arbeider med barn og unge som er utsatt for omsorgssvikt og traume. Formålet er å informere og guide personer som arbeider med utsatte

barn, å lære barn å bli bedre på mentalisering. Mentalisering beskrives som evnen til å forstå atferd som et uttrykk for egen og andres mentale tilstand. Metoden er ikke evaluert, men det vises til at internasjonal forskning om mentaliseringsbasert terapi, hevder den kan føre til reduksjon av uhelse som selvmordstanker, angst og depresjon.

Tabell 3.6 Annen type kunnskap i Danmark.

Kilde	Tema	Tiltak	Målgruppe
Ottesen og kolleger, 2020	Litteraturgjennomgang om psykisk vold rettet mot barn og unge	Syv identifiserte screeningverktøy/metoder for å identifisere / behandle barn og unge utsatt for vold og overgrep	Ulike profesjonsgrupper som arbeider med barn
Mehlby og kolleger, 2011	Utprøving av en oppsporingsmodell for tidlig innsats for sosialt utsatte barn	Syv metoder for å hjelpe profesjonelle med å gjenkjenne sosialt utsatte barn	Ansatte i skole, barnehage, helsevesenet som er i kontakt og arbeider med barn
Rambøll, 2011	Implementering og evaluering av familieprogrammet «De utrolige år». Hovedformålet med programmet er å hjelpe barn som har adferdsvansker.	Opplæring av gruppelederne som skal lede programmene "DINO" og "BASIC". BASIC og DINO er gruppebaserte undervisningsforløp rettet mot barn og foreldre til barn med adferdsvansker	Gruppelederne som skal ledere BASIC og DINO
Socialstyrelsen, 2015	Mentaliseringsguiden	En guide om mentalisering som verktøy for barn og unge	Fagpersoner som arbeider med barn utsatt for omsorgssvikt og traume

3.2.3 Oppsummering

Litteratursøket identifiserte to evaluerte tiltak som omhandlet offentlig ansattes kompetanseheving relatert til vold og overgrep blant unge. Spesifikt omhandlet dette tiltaket kursing av veiledere i skolen om tematikken, samt kursing av såkalte UU-veiledere, en allerede eksisterende tjeneste som arbeider med å gi unge råd om utdanning og yrke. Kursene var relativt kortvarige, de varte henholdsvis to dager og én dag. Kursene ble evaluert i etterkant, med bruk av intervju og spørreskjema til deltakerne (spørreskjemaet gikk kun til grunnskoleveiledere). Hovedinntrykket av evalueringen var at deltakerne så på kursene som nyttige, spesielt delene som var av praktisk karakter og ga innføring i bruk av verktøy. Samtidig virket det som om langtidseffekten ikke var så stor. Dels forklares dette med at man sjelden står overfor slike saker og dermed ikke får erfaring i å benytte opparbeidet kompetanse, dels forklares det med at omfanget av kursene gjør det vanskelig å gå i dybden av temaet. Veilederne så det som verdifullt å høre fra

Dialogkorpset, det tredje evaluerte tiltaket, og opplevde at disse bidro med nyanserte perspektiver om tematikken.

De andre tiltakene som beskrives, er inkludert her, fordi de kan kaste lys over hvordan kompetanse og kvalitet i tilbudet til barn og unge utsatt for vold og omsorgssvikt ser ut til å bli ivaretatt. Totalt henvises det til fire rapporter/notater med beskrivelser av en rekke ulike tiltak. Over halvparten av tiltakene kan beskrives som screeningverktøy, hvor hensikten er at verktøyene skal være til hjelp for å avdekke omsorgssvikt og voldsutsatte barn. Selv om screeningverktøy ikke er et kompetansehevende tiltak i seg selv, vil opplæring i bruken av disse nødvendigvis føre til økt kompetanse. I omtalen av erfaringene med bruk av noen av disse verktøyene blir det framhevet at styrken ved dem er at de ansatte får strukturert arbeidet sitt og blir seg mer bevisst sin rolle. Ved implementeringen av oppsporingsmodellen (Mehlbye et al., 2010), en modell som ble iverksatt i utvalgte danske kommuner, var noe av hensikten at samme verktøy skulle brukes blant ansatte i ulike instanser som arbeidet med barn. At fagfolk fra flere ulike instanser brukte de samme verktøyene, ble ansett som positivt av deltakerne, fordi det lettet det tverretatlige samarbeidet ved å skape en felles forståelsesramme og plattform. I den danske konteksten er dette interessant nettopp fordi dårlig samarbeid og uavklarte roller mellom instanser var noen av forholdene som Ankestyrelsen mente bidro til at flere alvorlige saker om vold mot barn ikke ble oppdaget i tide¹³. Disse sakene beskrives som en medvirkende årsak til økt politisk prioritering på området i form av «Overgrepspakken».

De andre tiltakene handler i større grad om kvalifisering gjennom bruk av spesialister/eksperter. Dette skjer enten ved at fagfolk kvalifiserer seg til å bruke ulike behandlingsformer, slik som gruppeveilederne, som er ansvarlig for å gjennomføre BASIC og DINO, eller at førstelinjetjenesten kan trekke på fagfolk som har spesiell kjennskap til voldsproblematikken. Ved implementeringen av oppsporingsmodellen var et av tiltakene at man etablerte treffpunkter der offentlig ansatte som arbeider med barn (for eksempel i skole eller barnehage) kunne møte eksperter for å rådføre seg. I dette tilfellet handlet tiltaket om organisering og utnyttelse av allerede eksisterende ekspertise.

I beskrivelsene av tiltakene bør man også skille mellom de tiltakene som omhandler å *identifisere* tilfeller av vold og overgrep, og de som omhandler *behandling* av barn utsatt for vold og overgrep. Mesteparten av screeningverktøyene har som formål å oppdage overgrep, her er gjerne potensielt alle som arbeider med barn, i målgruppen. I de tiltakene som i større grad er knyttet til behandling av overgrep, for eksempel gruppeveiledningen i DINO og mentaliseringsguiden, handler det om å øke kunnskapen om en behandlingsform

---

¹³ <https://socialstyrelsen.dk/filer/born/overgreb/kulegravning-af-sager-om-overgreb-mod-born-og-unge.pdf>

blant fagfolk som arbeider med denne spesifikke problematikken. Målgruppene skiller seg derfor noe fra hverandre, fra dem som arbeider med alle typer barn (i skole og barnehage) til dem som arbeider med en utsatt gruppe barn. Det er naturlig å anta at kompetansebehovet vil være ulikt for de to gruppene.

3.3 Kunnskap i Sverige

På bakgrunn av vår gjennomgang av de svenske databasene har vi identifisert to rapporter som er relevante i henhold til inklusjonskriteriene i denne rapporten: Den ene er en evaluering av et tiltak, og den andre er en kunnskapsoversikt over metoder og samhandlingskompetanse. Vi vil også beskrive et studieprogram som har en aktuell og relevant tematikk, men som ut over det ikke tilfredsstillende inkluderer kriteriene i streng forstand. Vi har valgt å gi en beskrivelse av studieprogrammet nettopp på grunn av det tematiske slektskapet med problemstillingene som ligger til grunn for denne rapporten. Ut over det har vi i Sverige også identifisert fire nettbaserte kompetansehevingskurs gjennom strategisk søk på nettsiden Kunnskapsguide.se, som sammenstiller kvalitetsvurdert kunnskap fra flere myndigheter (bl.a. Socialstyrelsen) og andre aktører.

3.3.1 Evaluerte tiltak

Socialstyrelsen (2019a). Kvalitetsutveckling av arbetet mot våld i nära relationer. En slutredovisning av kompetensstödet och utvecklingsmedlen 2016–2018.

I perioden 2016–2018 har den svenske Socialstyrelsen hatt ansvaret for å bevilge utviklingsmidler og organisere en nasjonal kompetansestøtte for å utvikle kvaliteten i arbeidet mot vold i nære relasjoner, i tillegg til å gi støtte til kvinner og barn som har vært vitne til vold, samt til voldsutøvere. Socialstyrelsen har hatt det overordnede ansvaret for å koordinere oppdraget sammen med Uppsala universitet, Nationellt Centrum för Kvinnofrid (NCK) og fylkesstyrene. Partene har i samarbeid stått for å organisere kompetansestøtte på både nasjonalt og regionalt plan, samt å fordele utviklingsmidler til kommuner, regioner og ideelle organisasjoner. Alle kommuner og regioner i Sverige har i perioden blitt tilbudt kompetansestøtte, som blant annet innebærer tiltak for å fremme den grunnleggende kunnskapen om vold og kunnskap om kvalitetsutvikling i selve arbeidsmetodene til de offentlig ansatte som er i kontakt med barn og voksne som har opplevd, eller vært vitne til, vold i nære relasjoner. Sluttrapporten presenterer en gjennomgang av den nasjonale og regionale kompetansestøtten, men har ikke undersøkt mulige direkte effekter av tiltaket. Rapporten tar i all hovedsak for seg

omfanget av og bruken av utviklingsmidler til kommuner, regioner og ideelle organisasjoner i pågjeldende periode. Den er basert på følgende datagrunnlag:

- Data fra Sosialstyrelsens satsning *Öppna jämförelser – Våld i nära relationer* (ÖJ).
- Sammenligning av kommunale data for periodene 2012–2014 og 2016–2018
- Intervjuer med representanter fra kommuner og regioner samt noen spørsmål til utviklingsfondenes tilbakemeldingsskjema. Rapporten peker på følgende resultater av tiltaket: *Betydelig flere kommuner og regioner jobber med kvalitetsutvikling av arbeidet mot vold.*

Antallet kommuner som har bedt om midler, har økt fra 246 kommuner i 2016 til 273 kommuner i 2018. Andelen av midler som brukes av kommuner, har også økt fra 81 til 92 prosent. Kommunene har brukt utviklingsmidlene til å jobbe med koordinering, kompetanseutvikling av personell og til å introdusere nye måter å arbeide med problematikken på. Alle regioner har bedt om midler fra starten av, mens andelen brukte midler har økt fra 72 til 92 prosent. Regionene har brukt midlene til å styrke sitt systematiske og langsiktige kvalitetsarbeid, for å utvikle personalkompetanse og for å utvikle samarbeid internt mellom ulike områder og for å utvikle eksternt samarbeid. Alle regioner og flertallet av kommunene (92 prosent) oppgir at utviklingsmidler har vært en forutsetning for å gjennomføre kvalitetsutviklingen.

Ideelle organisasjoner har i perioden kunnet søke om midler i en utlyst konkurranse, hvor regioner og lokalområder der slik støtte mangler eller er mangelfull, er blitt prioritert. Flertallet av organisasjonene har brukt utviklingsmidler til å delta i ulike pedagogiske tiltak for å høyne kompetansen på vold i nære relasjoner. Organisasjonene er positive til innsatsen og generelt også med det de har oppnådd. Gjennomgangen i rapporten viser at både kommuner, regioner og ideelle organisasjoner i stort omfang har deltatt i kompetanseutviklingen, men konkluderer samtidig med at det er et kontinuerlig behov for kompetanseutvikling på feltet.

Rapporten slår fast at betydelig flere kommuner i dag jobber med kvalitetsutvikling i arbeidet mot vold i nære relasjoner. Det ser også ut til at kommuner som i større grad har brukt utviklingsmidler, svarer positivt på spørsmål om prioritering av kvalitetsutvikling i dette arbeidet. Regionene rapporterer at tiltaket ser ut til å føre til økt samarbeid på tvers av sektorer, og at det generelle arbeidet med å identifisere vold er forbedret.

Større likhet i bruk av midler. Dokumentasjonen i rapporten viser at bruken av midler har økt betydelig sammenlignet med forrige periode, 2012–2014. Det antas at dette henger sammen med en forenkling som ble implementert i søknadsprosessen for kommuner (fra søknad til rekvisisjon av midler), slik at forskjellene

i bruken av midler over hele Sverige er betydelig mindre enn i den forrige perioden. Rapporten peker imidlertid samtidig på at en mer lik fordeling av utviklingsmidler ikke nødvendigvis fører til kvalitetsforbedring i samme grad over hele landet.

Kommuner og regioner har varierte forutsetninger for kvalitetsutviklingsarbeid.

Kommuner og regioner har kommet langt i å skape langsiktige og bærekraftige endringer i organisasjonen. Noen kommuner har jobbet med kvalitetsutvikling i lang tid, mens andre kommuner og regioner nettopp har begynt arbeidet. Kommunene som har jobbet lenge eller som allerede har en fungerende struktur, har gode forutsetninger for å utvikle kvalitetsarbeidet mot vold i nære relasjoner. Andre kommuner og regioner har større utfordringer i arbeidet med å skape langsiktige kvalitetsforbedringer.

Ønsker om å fortsette igangsatte tiltak. Både kommuner og regioner ber om støtte til å implementere kvalitetsoppfølgingsarbeid, samt behov for oppfølging, evalueringer og tilsyn. I fylkesstyrets egne rapporter om tiltaket etterspørres det også muligheter for å kunne evaluere utviklingen av kvalitetsarbeidet, både på lokalt og regionalt nivå.

Nilsson and Svedin (2017). KUNSKAPSÖVERSIKT om stöd och behandling för barn som utsatts för sexuella övergrepp och fysisk misshandel.

Rapporten peker på at det eksisterer få studier av krisestøtte og tidlig intervensjon etter vold og seksuelle overgrep og at det er et stort behov for mer forskning. Rapporten er ikke en systematisk litteraturgjennomgang, men er en oversikt basert på tidligere kunnskapsgjennomganger og metaanalyser. Rapporten gir en oversikt over følgende metoder og studier:

- metoder for screening og vurdering
- støtte og behandling for barn som har blitt utsatt for seksuelle overgrep, seksuell vold eller annen fysisk vold (internasjonal)
- støtte og behandling med høy, middels eller solid evidensbasert effekt
- metoder som er tilgjengelige i Sverige

Tre ulike kunnskapsområder

Oversikten dekker tre kunnskapsområder, som ofte blir behandlet hver for seg, og som er knyttet til barna og ungdommene som søker hjelp etter seksuelle overgrep eller vold:

1. Hvordan skal de som møter barnet, stille de rette spørsmålene og vurdere hva barnet trenger?
2. Hvilke typer krisestøtte og tidlig intervensjon finnes, hvor gode er de, og når skal de brukes?
3. Hvilke behandlingsmetoder kan brukes for å hjelpe dem som utvikler mer langvarig psykisk sykdom?

Rapportens utgangspunkt er den komplekse, men ikke alltid sammenkoblede kjeden av forskjellige myndigheter og institusjoner som skal hjelpe utsatte barn, og hvordan disse hjelpetiltakene, på grunn av mangelen på koordinering eller kobling mellom tiltak, risikerer å svekke den samlede effekten av støtte og behandling. Barnet blir knyttet til ulike offentlige myndigheter og møter ansatte med forskjellige yrker og oppgaver. De ulike myndighetene og tiltakene kan blant annet omfatte ansatte i barnevernet, private tilbydere av barnevernstjenester, det offentlige og private helsevesenets leverandører av helsetjenester, ideelle organisasjoner eller annen privat virksomhet. Krisehåndtering er det hovedsakelig barnevernet (sosialtjenesten) eller støtteorganisasjoner som tar seg av, mens lengre behandling først og fremst foregår i regi av helsevesenet. Forskrifter, retningslinjer og kunnskapsgrunnlag innen disse forskjellige domenene er forskjellige og tar ikke alltid høyde for hvordan ulike hjelpeinstanser kan og bør samarbeide for å sikre mest mulig effektive tiltak. Kunnskapsoversikten tar sikte på å etablere et felles kunnskapsgrunnlag og forenkle kommunikasjon og samarbeid gjennom hele kjeden av støtte og hjelpetiltak som utsatte barn og deres familier blir møtt med, etter å ha opplevd seksuelle overgrep og vold.

Viktigheten av tidlig intervensjon

Blant de vesentligste funnene trekker kunnskapsgjennomgangen frem viktigheten av tidlige hjelpetiltak og omsorg når et barn eller en ungdom er blitt påført et traume. Intervensjoner som finner sted innenfor de første månedene etter potensielt traumatiske hendelser, har sannsynligvis større effekt når det gjelder å skulle forebygge eller minimere en negativ utvikling av den mentale helse-tilstanden hos barn.

Gjennomgangen viser til forskningsfunn som peker på at seks måneder etter at en traumatisk hendelse har inntruffet, er det ikke lenger sannsynlig at traumer vil kunne forsvinne uten noen form for intervensjon eller hjelpetiltak, dersom et barn

fremdeles opplever traumer (uten at det i løpet av denne perioden allerede er blitt iverksatt noen behandling eller tiltak).

Rapporten peker på at man i fremtiden i større grad må implementere kunnskap om hva som er effektivt, når det gjelder å jobbe med barn og traumer, hos alle myndigheter og intervensjonerende aktører som utgjør forskjellige ledd i hjelpeapparatet rundt barnet og den unge. Vi vil i det følgende kort gjennomgå kunnskapsoversiktens viktigste funn:

Vurderingsinstrumenter

Rapporten har gått igjennom estimerings- og vurderingsinstrumenter som måler forekomsten av traumer samt symptomer og atferdsproblemer som kan assosieres med traumatiske hendelser. Instrumentene faller i hovedsak i to kategorier, hvor det er tale om instrumenter i form av intervjuer, både klinisk og diagnostisk eller forskjellige former for selvrapporing (og/eller i kombinasjon med hverandre).

Rapporten fremhever at barn og unge selv naturligvis er en viktig kilde når det gjelder kartleggingen av opplevelser og posttraumatiske reaksjoner. De rapporterer pålitelig om sine erfaringer og symptomer og rapporterer flere symptomer enn hva andre gjør på deres vegne, både i intervjuer og selvrapporinger.

Når det gjelder screening for opplevelser av potensielt traumatiske hendelser, så fremhever rapporten bruken av mindre omfattende verktøy som LITE (The Life Incidence of Traumatic Experiences) og LYLES (Linköping Youth Life Experience Scale) som påvist effektive. Mer omfattende former som JVQ (Juvenile Victimization Questionnaire) kan gi et mer komplett bilde av barnets sårbarhet.

Tidlig intervensjon

For å kunne identifisere barn som står i fare for å utvikle posttraumatisk stress, er det viktig å ha effektive verktøy til rådighet. Kunnskapsoversikten finner ingen studier som rapporterer om bivirkninger i de tidlige stadiene av intervensjon. De fleste studiene har intervensjon én gang, noen 1–2 ganger. Andre har ingen intervensjon og er bare deskriptive.

Intervensjonen som ser ut til å være mest vellykket, var fundert i metoden Barne- og familietraumatiske stressintervensjon (CFTSI) og hadde svært gode resultater med betydelig symptomreduksjon i flere utfallsmål og også reduksjon av posttraumatisk stress etter 4 økter. Denne metoden har også blitt undersøkt i en ikke-randomisert studie med før- og etter-målinger, som viste signifikante, positive resultater.

Rapporten finner at det i samtlige screening-studier påpekes risiko for å gi psykoedukasjon om traumer og hvordan man reagerer etter en traumatisk hendelse. Rapporten finner for øvrig heller ikke noen studier av intervensjoner som retter seg mot barn under 6–7 år.

Behandling

Rapporten finner en betydelig andel studier som påviser effektiviteten i ulike psykologiske behandlinger for barn og ungdom utsatt for potensielle traumer. Flere studier viser at det også er viktig å velge behandling basert på barnets opplevelser, behov og forhold som alder, type overgrep / traumer. Det finnes enkelte gjennomgående komponenter i alle behandlingene som det finnes belegg for effektiviteten i:

- psykoedukasjon om traumer og utbredelse (psykoedukasjon er et tilbud om strukturert og didaktisk informasjon om psykiske lidelser og behandlingsformer. Gjennom psykoedukasjon lærer pasienten og pårørende om lidelsen, og hvordan mestre denne bedre)
- trening i strategier for følelseskontroll (f.eks. avspenning, identifisering av følelser, kognitiv mestring, imaginær eksponering, in vivo eksponering, kognitiv behandling og problemløsning).

En av behandlingsformene som er mest utbredt i Sverige (og til dels internasjonalt), og som er blant behandlingene med størst grad av påvist effekt, er TF-KBT (*Traumafokuserad kognitiv beteendeterapi*). Rapporten trekker frem 17 ulike randomiserte studier som underbygger antagelsen om effektiviteten til TF-KBT. Rapporten påpeker at TF-KBT er rettet mot barn som er 6 år og har et bedre utviklet språk og større kognitive evner enn yngre barn. For yngre barn (under 6 år) er Barn og foreldre Psykoterapi (CPP) blant behandlingene som har vist seg å ha størst sannsynlig effektivitet.

For ungdommer som utviser mer komplekse traumer, finnes det flere studier som peker på IITCT (Therapy for Complex Trauma) som en behandlingsform med positive resultater. Tabell 3.7 gir en oversikt over tiltak i Sverige som har blitt evaluert.

Tabell 3.7 Tiltak i Sverige som ble evaluert.

Kilde	Tiltak	Målgruppe	Evaluering
Socialstyrelsen	Kompetensstødet (i arbeidet mot våld i nära relationer) 2016–2018	Myndigheter og instanser som har benyttet seg av tiltaket	+ / deskriptiv
Nilsson, D. og Svedin, C. G.	Stöd och behandling för barn som utsatts för sexuella övergrepp och fysisk misshandel (samlet gjennomgang av metoder og samhandlingskompetanse på feltet)	Profesjonsutøvere, frontlinjemedarbeidere og andre yrkesgrupper som er i kontakt med barn	+ / kunnskapsoversikt (metaanalyse)

3.3.2 Andre typer kunnskap

Socialstyrelsen (2019b). Omsorg, gränssättning och våldsförebyggande arbete. Studiehandledning för personal på HVB för barn och unga.

Dette er en studieguide for opplæring og implementering av kompetansehevings-tiltaket *Omsorg, gränssättning och våldsförebyggande arbete. Kunskapsstöd för personal på HVB för barn och unga*. Studiet ble iverksatt i 2019 og finnes også som e-læringskurs. HVB (Ett hem för vård eller boende) er en samlebetegnelse på kommunale institusjoner i Sverige, som retter seg mot barn, ungdom, voksne eller barnefamilier, og som utfører behandling, pleie, støtte eller utdanning der. Såkalte HVB-hjem kan for eksempel fokusere på rusproblemer eller rette seg mot enslige barn. Kompetansehevingstiltaket retter seg mot HVB-ansatte som i hovedsak jobber med barn og unge, og studieguiden er skrevet med henblikk på personer som leder en HVB-institusjon eller som har ansvar for kompetanseutvikling og som har utdanning innen HVB-feltet. Studieguiden inneholder følgende elementer:

Omsorg og grenser (1): Denne delen av studiet beskriver HVB-institusjonens ansvar for barn og unge. Her presenteres også forskning, både om foreldreskap og omsorg for og ivaretagelse av barn og unge på institusjoner. Følgende komponenter inngår:

- *Ansvarlig ivaretagelse og omsorg for barn*
- *Den tredelte foreldrerollen*
- *Foreldre- og omsorgsformer*
- *Utgangspunkt for pleie hos HVB:*
  - a) Den kollektive konteksten
  - b) Omsorg med hensyn til modenhet
  - c) Etikk og profesjonalitet
- *Omsorgsstrategier for ansatte ved HVB:*
  - a) Årvåkent personell
  - b) Positivt fellesskap og sameksistens
  - c) Forventninger og grenser
  - d) Tilsyn og oversikt
  - e) Positiv oppmerksomhet og logiske konsekvenser
  - f) Struktur og forutsigbarhet
  - g) Involver, finn kompromisser og oppfordre til autonomi

- *Juridisk grunnlag knyttet til tiltak og konsekvenser*

Voldsförebyggande arbeid (2): Denne delen av studiet beskriver HVB-institusjonens forpliktelser til å sikre muligheter for å forbedre det voldsförebyggende arbeidet. Følgende komponenter inngår:

- *Ansvar for sikkerhet og trygghet hos HVB*
- *Godt omsorgsklima – primær forebygging:*
  - a) Holdning og væremåte (blant ansatte)
  - b) Omsorgsfullt og imøtekommende personale
  - c) Forutsigbar tilværelse
  - d) Styrke unges følelse av kontroll
- *God beredskap - sekundær forebygging:*
  - a) Konsensus om muligheten for å forhindre vold
  - b) Selvbevissthet (blant ansatte)
  - c) Be om unges råd, de har kunnskap og erfaring
  - d) Forstå tidlige tegn (på vold) og handle umiddelbart
  - e) Risikoanalyse
  - f) Rutiner og praksis ved risikable situasjoner
- *Hvordan håndtere situasjoner som er kommet ut av kontroll – tertiær forebygging*
- *Voldelige hendelser*

Studieguiden inneholder også en rekke tips og modeller for hvordan man skal legge opp undervisningen og hvordan man kan trekke på studentenes arbeidserfaring i undervisningsopplegget.

Tabell 3.8 Andre typer kunnskap i Sverige (ikke evaluert).

Kilde	Tiltak	Målgruppe
Socialstyrelsen	Omsorg, gränssättning och våldsförebyggande arbete. Studiehandedning för personal på HVB för barn och unga.	Institusjonsledere eller personer med ansvar for kompetanseutvikling innen feltet

3.3.3 Digitale tiltak

I det følgende presenterer vi fire utvalgte nettkurs/nettressurser fra Sverige som vi har identifisert gjennom strategiske søk på nettsiden Kunnskapsguiden.se. Nettsiden har samlet kvalitetssikret kunnskap fra flere aktører (blant annet Socialstyrelsen). Nedenfor gis en oppsummert beskrivelse av nettkursene basert på informasjon fra Kunnskapsguiden.

Webbutbildningen Sex mot erstatning: Dette er et nettkurs rettet mot profesjonsutøvere som kommer i kontakt med barn og unge, og som har som mål å øke bevisstheten og kunnskapen om seksuelle risikosituasjoner som barn og unge kan befinne seg i. Kurset inneholder filmer, faktabolker, historier og praktiske øvelser og er innrettet som et selvstudium. Kurset inkluderer også nettbasert støtte for refleksjon og videre diskusjon i arbeidsgruppen. Hensikten

med opplæringen er å øke bevisstheten og kunnskapen om seksuelle risiko-situasjoner som barn og unge kan komme i. Kurset skal føre til økt forståelse av fenomenet og økt kunnskap om behandling, handlinger og relevante tiltak. Opplæringen tar cirka 45 minutter å gjennomføre. Treningen kan gjøres individuelt, men kan kombineres med dialog- og refleksjonsøvelser sammen med andre. Kurset er åpent for alle, og det gis ingen kursbevis.

Webbasert introduktionskurs om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer: Dette er et nettbasert introduktionskurs om menns vold mot kvinner og vold i nære relasjoner. Kurset er rettet mot profesjonsutøvere innen sosialt arbeid, helse, skole, omsorg og justis og har som mål å øke kunnskapen om voldsforebygging og hvordan hjelpeinstanser skal møte voldsutsatte. Kurset er et resultat av et samarbeid mellom 23 forskjellige myndigheter, i tillegg til et nasjonalt forskningssenter, NCK. I tillegg har det svenske nasjonale helsetilsynet og alle Sveriges fylkesadministrasjoner deltatt i samarbeidet. Kursopplegget er interaktivt, og det inneholder tekst, film, bilder og interaksjoner. Kurset innebærer blant annet en gjennomgang av eksempler på vold i nære relasjoner og kunnskap om hva sårbarhet kan bety for omfanget av volden og dens underliggende årsaker, uttrykksformer for vold, mekanismer og konsekvenser for offeret og for barn som lever med vold. Kurset kan gjennomføres individuelt eller i grupper. En tilhørende opplæringsmanual for kursledere er utviklet som et supplement til nettkurset. Manualen inneholder blant annet forslag til hvordan kurset kan brukes som støtte for dyptgående diskusjoner i arbeidsgrupper. Kurset tar mellom to og tre timer å fullføre, avhengig av hvordan det gjennomføres. Kurset er tilgjengelig og gratis for alle. Frem til i dag har 50 000 deltatt i kurset. 48 prosent av deltakerne er sosialarbeidere, mens 16 prosent er fra helsetjenesten. Kurset har også fått oppmerksomhet internasjonalt, og i Finland har man tilbudt et lignende kurs til profesjonsutøvere.

Virtuell BUP-mottagning ger beredskap att fråga om våld: Mange innen barne- og ungdomspsykiatrien er usikre hvordan de skal håndtere vold i nære relasjoner. Dette er et virtuelt BUP-mottak der potensielle psykologer, psykiatere, sosialarbeidere eller andre fagpersoner får muligheten til å øve seg på praktiske problemstillinger knyttet til brukere eller klienter som opplever vold i familien. Det kan blant annet dreie seg om hvordan man skal gå frem i samtaler med både barn og foreldre for å kunne identifisere mulige tilfeller av vold i hjemmet eller i nære relasjoner. Man kan øve seg på å stille spørsmål og få svar gjennom virtuell bruk av fiktive pasienthistorier og -roller. Den virtuelle samtalen foregår som i virkeligheten, med historie, samtale, vurdering, mulig henvisning osv. Etter å ha gått gjennom samtalen foretas en vurdering, og det blir gitt tilbakemeldinger både fra «pasienten» og eksperter. Når det gjelder innhold, er det to forskjellige pasienter og mange spørsmålsområder å velge mellom. Hvert besøk tar 30–60

minutter. Det kan gjøres enkeltvis eller med en kollega med henblikk på felles refleksjon. Virtuelle pasientsaker har blitt brukt i medisinsk utdanning siden 1970-tallet, og det anvendes i dag ved mange medisinske universiteter i verden. Forskning viser at studenter lærer både bedre og raskere ved hjelp av virtuelle pasientsaker sammenlignet med tradisjonell undervisning. For tilgang kreves pålogging via e-post og passord, og kurset er gratis.

Webbkurs heder – en webbuttbildning om hedersrelaterat våld och förtryck: Nettkurset gir profesjonsutøvere innen skole, sosialt arbeid, barnehage, helse og rettsvesen grunnleggende kunnskap om æresrelatert vold og undertrykkelse. I tillegg er kurset ment å være en støtte og inspirasjon for å utvikle arbeidet med aktiviteter knyttet til forebygging og utvikling av kunnskap om æresrelatert vold og kontroll, både gjennom kollegalæring og gjennom referanser til mer dyptgående kunnskap og støtte. Målet er at kommuner, distrikter og enkelt-bedrifter som benytter seg av kurset, sitter igjen med en grunnleggende kunnskap om æresrelatert vold og undertrykkelse.

Tabell 3.9 gir en oversikt over de digitale tiltak i Sverige som ble publisert på nettstedet Kunnskapsguiden.se.

Tabell 3.9 Digitale tiltak i Sverige som ikke ble evaluert.

Kilde	Tiltak	Målgruppe
https://www.kunnskapsguiden.se/vald/Webb-utbildningar/	Webbuttbildningen Sex mot erstatning	Profesjonsutøvere som er i kontakt med barn og unge
https://www.kunnskapsguiden.se/vald/Webb-utbildningar/	Webbaserad introduktionskurs om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer	Profesjonsutøvere innen sosialt arbeid, skole, omsorg og rettsvesen
https://www.kunnskapsguiden.se/vald/Webb-utbildningar/	Virtuell BUP-mottagning ger beredskap att fråga om våld	Profesjonsutøvere som psykologer, sosionomer og psykiatere.
https://www.kunnskapsguiden.se/vald/Webb-utbildningar/	Webbkurs heder – en webbuttbildning om hedersrelaterat våld och förtryck	Medarbeidere i ulike virksomheter.

3.3.4 Oppsummering

Gjennom litteratursøket har vi ikke funnet frem til isolerte kompetansehevingstiltak som er blitt gjennomført og evaluert (på effekt) i Sverige. Vi har derimot funnet to rapporter/studier som vi vurderer som relevante for oppdraget, siden de på en mer indirekte måte handler om kompetanseheving og kvalitet i arbeid mot vold og overgrep. I tillegg har vi også valgt å inkludere en studieguide,

som vi også finner det relevant å omtale i denne sammenhengen, da den retter seg mot kompetanseheving knyttet til vold i nære relasjoner. Ut over det har vi også beskrevet fire nettbaserte kursopplegg som også er rettet mot kompetanseheving.

Den svenske Socialstyrelsen har de seneste årene stått for å organisere en nasjonal kompetansestøtte for å utvikle kvaliteten i arbeidet mot vold i nære relasjoner. I evalueringen av tiltaket undersøkes ikke mulige effekter av denne innsatsen, men den tar i all hovedsak for seg omfanget av og bruken av utviklingsmidler til kommuner, regioner og ideelle organisasjoner i pågjeldende periode. Evalueringen viser at det har vært en betydelig vekst i kommuner og regioner som benytter seg av tilbudet, men påpeker samtidig at både kommuner og regioner har nokså varierte forutsetninger for kvalitetsutviklingsarbeid, som regel primært avhengig av hvorvidt det allerede er etablert og bygget ut kompetanse på feltet i pågjeldende region eller kommune. I tillegg vises det til at langt de fleste kommuner og regioner som har iverksatt tiltaket, ber om tettere oppfølging og tilsyn, i tillegg til støtte for å implementere kvalitetsoppfølgingsarbeid.

Den andre studien vi har tatt for oss er en kunnskapsoversikt over intervensjoner etter vold og seksuelle overgrep mot barn og unge. Rapporten fremhever at det eksisterer få studier av krisestøtte og intervensjoner etter overgrepshendelser, og at det finnes et stort kunnskapshull som fremtidig forskning kan fylle. Kunnskapsoversikten inneholder studier av metoder for screening og vurdering, støtte til og behandling av barn som har blitt utsatt for overgrep, og metoder som er tilgjengelige og i bruk i Sverige. Kunnskapsoversikten fremhever viktigheten av tidlig intervensjon, der de første månedene etter potensielt traumatiske hendelser har større effekt på forebygging av negativ utvikling av den mentale helsetilstanden hos barn. Rapporten har også gått gjennom studier av estimerings- og vurderingsinstrumenter som måler forekomsten av traumer samt symptomer og atferdsproblemer som kan assosieres med traumatiske hendelser.

3.4 Kunnskap i Finland

For Finland har vi inkludert to rapporter/studier av tiltak som ble evaluert ved tiltakets slutt:

Ala-Luhtala, Lottes, Valkama, and Liimatainen (2015). A Human Rights-Based Emotional and Safety Skills Programme for Children in Finland.

Denne artikkelen beskriver et program som ble utviklet i Finland for å øke emosjonelle ferdigheter og andre ferdigheter hos barn, basert på menneskerettighetene. Hensikten med programmet er å øke kompetansen til profesjonelle innen

sosialt arbeid og helse og barnevern for å hjelpe barn å lære å bruke emosjonelle ferdigheter og andre ferdigheter.

En av forutsetningene for programmet var at undervisningsprosessene skulle evalueres, og at målsettinger og indikatorer måtte være klart definert, i tillegg til at programadministrasjon og deltakelse skulle være målbare.

HRB Emotional and Safety Skills Programme bygger på en menneskerettighetsbasert tilnærming til barns behov for emosjonell trening og andre ferdigheter. Følgende klassifisering av rettigheter fra FNs barnekonvensjon ble brukt som retningslinjer for programmet:

- 1) Beskyttelse: retten til spesiell beskyttelse og omsorg
- 2) Forsyning: retten til adekvat deling av ressurser i samfunnet
- 3) Deltakelse: retten til å delta i beslutningstaking basert på modenhet og passende alder.

Disse rettighetene impliserer at forebygging og myndiggjøring er viktige komponenter i en slik tilnærming. Programmet har følgende læringsmål for profesjonsutøvere i deres samarbeid med barn:

- 1) Å hjelpe barn til å beskytte seg selv mot vold og overgrep og markere grenser for berøring og overgrep;
- 2) Å øke kunnskapen om hvordan forbedre barns sikkerhet og beskyttelse;
- 3) Å samarbeide med familier og andre profesjonsutøvere i deres arbeid for å beskytte barn;
- 4) Å bruke kunnskap om barns beskyttelse og sikkerhet i eget arbeid;
- 5) Å bygge en modell for barns beskyttelse og emosjonelle ferdigheter som kan brukes i barnehelsetjeneste; familierådgivning og tidlig utdanning.
- 6) Å kunne hjelpe barn til å styrke deres selvfølelse og selvbilde;
- 7) Å ha evne til å undervise barn i emosjonelle og sosiale ferdigheter for å hjelpe dem til å styrke relasjoner og muligheter til å bygge langvarige relasjoner med venner.

Den overordnede målsettingen har vært å gi profesjonsutøvere kunnskap til å hjelpe barn med å beskytte seg selv mot vold og overgrep, herunder mobbing, trakassering, seksuell vold, og hjelpe barn med å forbedre deres emosjonelle ferdigheter og mestringsferdigheter i vanskelige situasjoner gjennom utviklingsprosessen fra barn til ung og voksen.

Programmet ble pilotert i 2012–2013 fra desember til mai (135 timer) og krevde at kursdeltakerne deltok i seks intensive flerprofesjonelle workshops med to instruktører. 23 kvinnelige profesjonsutøvere fra sosialt arbeid og helsesektor, barnehage og tidlig utdanning deltok. Et viktig læringsmål var utviklingen av et nytt verktøy for å øke tryggheten i arbeidsutøvelsen. Oppgavene omfattet utviklingen av en intervjuguide; å utprøve praksiser for å integrere temaer om

sikkerhet i samtaler med familier og mellom foreldre og barn; å bruke menneskerettighetsmodellen ved ulike typer overgrep innen skolehelse; rollespill relatert til tidlig utdanning; å relatere menneskerettigheter til læring.

Programmet ble positivt evaluert av de 23 deltakerne. Den gjennomsnittlige verdien i vurderingen av programmet var 4 av 5, der 5 var den mest positive og 1 den mest negative verdien. Programmet fikk en gjennomsnittlig skår på 4.43; og instruktørens kompetanse og veiledning fikk høyest verdi med 4.67. Deltakernes egen tidsbruk i programmet fikk lavest verdi med 3.14. Dette resulterte i en plan for å fortsette med å tilby programmet som en del av videreutdanningen ved School of Health and Social Studies at JAMK. Studien er en pilotstudie i småskala basert på en spørreundersøkelse (ikke-validerte spørsmål) rettet mot deltakerne ved slutten av kurset.

Enhancing Professional Skills and Raising Awareness on Domestic Violence, Violence against Women and Shelter Services (EPPRAS)

Dette prosjektet ble finansiert av European Union's Rights, Equality and Citizenship programme i 2017–2019. Hensikten med prosjektet var å øke profesjonsutøvernes kompetanse og oppmerksomhet på vold i nære relasjoner, spesielt fra et flersektorielt perspektiv, det vil si sosialt arbeid, helse og politi.

Create trust – Stop the violence intended for professionals, er et tiltak som ble utviklet gjennom programmet.¹⁴ Tiltaket er et online-treningsprogram for profesjonsutøvere. Hensikten var å bygge kompetanse blant profesjonsutøvere innen sosialt arbeid og helse og politi på en tids- og kostnadseffektiv måte. Gitt det store antallet profesjonsutøvere, er det vanskelig å beregne opplæringsbehovet. Det ble tilbudt et gratis web-basert opplæringsprogram om vold i nære relasjoner for å adressere ulike behov.

Det webbaserte opplæringsprogrammet var basert på en mikro-læringsplattform. Dette betyr at opplæringen består av ulike, fleksible deler; den kan gjennomføres i små enheter, og systemet husker brukernes aktiviteter på plattformen. Programmet består av seks moduler, av disse har fire samme innhold. Hver modul er delt inn mellom to og fire studiepakker. Opplæringen gir profesjonsutøvere adekvate grunnferdigheter til å oppdage vold i nære relasjoner og hvordan intervensjoner.

Modul 1, «Welcome», introduserer brukerne til opplæringen og hvordan den kan gjennomføres. Modul 2, «Domestic violence as a phenomenon», diskuterer vold i nære relasjoner, voldens konsekvenser og den profesjonelles erfaring med vold i nære relasjoner. Modul 3, «Duty to intervene», handler om lovgivning og menneskerettigheter, og diskuterer faktorer som gir profesjonsutøvere rett til å

---

¹⁴ Verkkokoulut.thl.fi

gripe inn og beskrive vold i nære relasjoner på samme måte som en fornærmet i en straffesaksprosess, og profesjonsutøvernes plikt til rapportering. Modul 4, «Intervening in domestic violence», handler om oppdagelse og inngrep i vold og introduserer verktøy for å intervensere. Modul 5 «Together we can do more» konsentrerer seg om tverrfaglig samarbeid mellom profesjoner, og anses som essensielt i intervensjoner mot vold i nære relasjoner. Modul 6 omhandler en test som avslutter opplæringsprogrammet.

Create trust-programmet ble evaluert i etterkant. Resultatene viser at 5 prosent av deltakerne fullførte programmet, og at 2 prosent fullførte det delvis. Av disse rapporterte 90 prosent at programmet var helt eller delvis nyttig. 40 prosent syntes at programmet var svært nyttig. Av deltakerne som fullførte programmet helt eller delvis, syntes 90 prosent at det var lett å studere på nettet. Samtidig ble deltakerne spurt om tidligere kompetansehevingskurset på nettet. Funnene viser at cirka 72 prosent anga, etter at de fikk programmet, at de trengte mer kunnskap og kompetanseheving i vold i nære relasjoner (Notko & Husso, 2019).

Evalueringen, som er basert på en spørreundersøkelse av deltakerne ved slutten av programmet, er rent deskriptiv og presenterer deltakernes egne vurderinger av programmet.

Tabell 3.10 oppsummerer tiltakene beskrevet ovenfor og målgruppe i en tabell.

Tabell 3.10 Tiltak i Finland som ble evaluert.

Kilde (førsteforfatter, år)	Tiltak	Målgruppe	Evaluering
Ala-Luhtala., 2015	A Human Rights-Based Emotional and Safety Skills Programme for Children in Finland	Profesjonsutøvere innen sosialt arbeid, barnevern og helse	+/- deskriptiv; egenvurdering
Niklander, 2019	Enhancing Professional Skills and Raising Awareness on Domestic Violence, Violence against Women and Shelter Services (EPPRAS)	Profesjonsutøvere innen helse, politi og sosialt arbeid	+/- deskriptiv; egenvurdering

4 Diskusjon

4.1 Diskusjon av hovedfunn

Myndighetene i de skandinaviske landene har i flere år satt søkelys på forebygging og bekjemping av vold og overgrep i nære relasjoner, og dermed vold og overgrep mot barn. Dette er innsatsområder som forutsetter at aktørene på feltet har oppdatert og relevant kunnskap om fenomenet, og det å oppdage og bekjempe vold og overgrep mot barn krever høy kompetanse i fagpersonellet, på tvers av sektorer og profesjoner.

I denne litteraturkartleggingen har vi sett på hva kunnskapen i Norge og andre nordiske land sier om ulike opplærings- og kompetansehevingstiltak og effekten av slike tiltak når det gjelder å øke kompetansen på vold og overgrep mot barn blant ansatte i (primært) offentlig sektor. For å besvare dette spørsmålet har vi valgt en systematisk litteraturkartlegging, med et søk i ulike søkemotorer og kilder, som omfatter litteratur publisert på engelsk og skandinaviske språk.

Samlet sett har vi funnet få evalueringer av tiltak i de nordiske landene, og enkelte av disse er forholdsvis gamle. De evalueringene som vi har identifisert, kan hovedsakelig karakteriseres som prosessevalueringer og sluttevalueringer, som var basert på spørreundersøkelser til deltakerne eller en kombinasjon av spørreundersøkelse og intervju. Vi har ikke funnet studier som tilfredsstillende kravene til et eksperimentelt design.

For å kunne si noe om effekten av kompetansetiltak kreves det studier med eksperimentelle design som sammenligner tiltaksgruppe og kontrollgruppe. Realiseringen av eksperimentelle studier innenfor samfunnsvitenskap er kontroversiell og knyttet til etiske spørsmål. Å unnlate å tilby en gruppe et tiltak som kan heve kompetansen og bidra til bedre kvalitet i tjenesten, er problematisk. I tillegg er det vanskelig å utvikle mål som kan vurdere kompetanseøkning.

Evalueringene har i hovedsak brukt subjektive mål for selvrappoteringer på deltakernes tilfredshet; disse målingene sier ikke nødvendigvis noe om økt kompetanse. Slike evalueringer omtales også som aktørbaserte evalueringsmetoder (Hansen, 2005), og de sier ikke noe om effekten av tiltak sammenlignet med en kontrollgruppe (effektevaluering).

Til sammen har vi identifisert elleve kompetansehevingstiltak, som ble evaluert: seks tiltak i Norge, to tiltak i Danmark og to tiltak i Finland, i tillegg til fire kvalitetsvurderte nettbaserte kurs i Sverige.

Av de seks tiltakene i Norge er tre relatert til evalueringen av Handlingsplan mot tvangsekteskap (2008–2011) og involverte profesjonsutøvere, mens ett tiltak er rettet mot profesjonsutøvere som er i kontakt med barn generelt. Sistnevnte er et nasjonalt kompetansetiltak (HandleKraft), rettet mot ansatte i barnevernstiltak i Bufetats fem regioner. Programmet, som består av seks moduler, har som mål å gi kunnskap om vold og om konsekvenser av vold mot barn, å gi veiledning til å handle og å sikre god sakshåndtering og rutiner. Evalueringen påpekte at læring muligvis har forekommet på individuelt nivå, men at denne typen læring ikke i samme grad har manifestert seg på organisasjonsnivå. Samtidig ble det påvist en diskrepans mellom deltakernes opplevelser av hva de har lært, og den faktiske praksisen.

De to tiltakene i Danmark omhandlet kursing av veiledere i skolen om vold og overgrep, spesielt æresrelatert vold, samt kursing av såkalte UU-veiledere, en allerede eksisterende tjeneste for å gi unge råd om utdanning og yrke. Målgruppene i disse tiltakene i Norge og Danmark er dels overlappende, men kursomfanget er ulikt; de to tiltakene i Danmark var relativt kortvarige, mens de norske kursoppleggene varte lenger.

For Sverige identifiserte vi ingen kompetansehevingstiltak rundt vold og overgrep mot barn som var rettet mot profesjonsutøvere, og som ble evaluert på effekt. Vi fant kun ett enkelt tiltak, som tar sikte på å fremme den grunnleggende kunnskapen om vold og kunnskap om kvalitetsutvikling i selve arbeidsmetodene til de offentlig ansatte som er i kontakt med barn og voksne som har opplevd eller vært vitne til vold i nære relasjoner, og som er blitt evaluert. Denne evalueringen har imidlertid ikke undersøkt mulige direkte effekter av tiltaket, men kun gitt en beskrivelse av omfanget og bruken av utviklingsmidler.

For Sverige identifiserte vi fire digitale tiltak – nettbaserte kompetansehevingstiltak – som synes å være kvalitetsvurdert. Kursene ligger på Kunnskapsguiden.se, og de gir profesjonsutøvere viktig kunnskap om vold i nære relasjoner, seksuell vold og overgrep og æresrelatert vold.

Av de to tiltakene som vi har funnet for Finland, er det ene nettbasert. Hensikten med det nettbaserte kompetansehevingsprogrammet, Create trust, var å bygge kompetanse blant profesjonsutøvere i ulike sektorer. Gitt det store antallet profesjonsutøvere, vurderes det som vanskelig å estimere behovet for kompetanseheving. Det kostnadsfrie tilbudet skulle adressere ulike behov på tvers av sektorer. Sluttevalueringen av programmet viste derimot at kun fem prosent av deltakerne fullførte hele opplegget, og at en stor prosentandel etterspurte mer kunnskap.

På tvers av de nordiske landene fant vi noen kompetansehevingstiltak om seksuell og æresrelatert vold, særlig i Norge, Sverige og Danmark. De fleste tiltakene er rettet mot profesjonsutøvere innen sosialt arbeid, barnevern og skole. At vi ikke har funnet tilsvarende tiltak og flere tiltak for Finland, kan skyldes manglende tilgang til databaser og nettsider på finsk. Samtidig skiller Finland seg fra de øvrige nordiske landene når det gjelder den politiske prioriteringen av og satsingen på forebygging av vold i nære relasjoner. Endringer i lovgivningen relatert til vold i nære relasjoner ble gjort senere her enn i de andre landene.

Både funn fra Norge og Danmark indikerer at programdeltakere opplever programmet som et begrepsapparat som de kan bruke av og til. Samtidig er funnene mindre klare med hensyn til hvorvidt denne praksisen faktisk har resultert i en aktiv utprøving utenfor programmet.

I tillegg til de evaluerte tiltakene har vi funnet en rekke ulike tiltak som helt eller delvis er rettet mot kompetanseheving blant profesjonsutøvere. Siden vår litteraturkartlegging var begrenset til databaser og nettsider som inneholdt forskning, antar vi at det finnes langt flere tiltak og nettbaserte kurs som ikke er evaluert.

Vi har i denne rapporten rettet søkelyset mot formelle kompetanse-hevings-tiltak; det kan tenkes at kompetanseheving blant profesjonsutøvere skjer uformelt, for eksempel i samarbeid med andre grupper og på tvers av sektorer. Vi har derfor valgt å omtale noen eksempler på disse praksisene som kan bidra til kompetanseheving i det daglige arbeidet.

4.2 Metodiske begrensninger

En systematisk kunnskapsoversikt i tradisjonell forstand krever per definisjon en entydig problemstilling samt en operasjonalisering av denne, for å kunne gi et uttømmende og representativt bilde av litteraturen om problemstillingen.

Denne rapporten bygger på en forenklet variant av en systematisk kunnskapsoversikt – en systematisk litteraturkartlegging – for å frembringe en oversikt over kunnskap rettet mot et bredere spørsmål – tiltak for å øke kompetansen på vold og overgrep mot barn hos profesjonsutøvere, og effekten av slike tiltak. Forenklingen i den metodiske tilnærmingen innebærer en begrensning i antall databaser for systematiske søk og antall søkestrenger, en begrensning i geografiske områder og publiseringsår og i metodevurderingen av den inkluderte litteraturen. Fordelen med denne metodiske tilnærmingen er at den er transparent og systematisk, noe som gir muligheter for å oppdatere studiene i fremtiden.

Den foreliggende problemstillingen var begrenset til de nordiske landene. Vi identifiserte svært få studier gjennom indekserte internasjonale databaser. Det

systematiske litteratursøket ble dermed supplert med et strategisk søk i nasjonale søkemotorer og nettsider. Der identifiserte vi de fleste arbeidene som ble inkludert.

Vi kan anta at forskning knyttet til tiltak for å øke kompetansen på vold og overgrep blant offentlig ansatte i ulike deler av velferdssektoren er sterkt kontekstualisert, og er derfor ofte publisert på nasjonale språk, og i andre kilder enn vitenskapelige tidsskrifter. Gjennom det strategiske søket kunne vi derfor fanget opp en rekke relevante arbeider, publisert som forskningsrapporter, bøker eller masteroppgaver, som ellers ikke hadde blitt identifisert gjennom systematiske søk i elektroniske databaser med engelskspråklig litteratur.

Selv om vi kombinerte strategiske og systematiske søk, kan vi allikevel ha gått glipp av relevante arbeider, som ikke ble fanget opp på denne måten. Dette gjelder særlig litteratur fra Finland, siden søket for Finland var begrenset til engelske kilder, og vi har derfor kun inkludert litteratur på engelsk.

Problemstillingen er kompleks og tverrfaglig. Samtidig tillater søk i nasjonale kilder ofte ikke mange søkeord, og kombinasjoner av disse. For å validere litteratursøket, har vi underveis i prosessen kontaktet noen nøkkelpersoner på fagområdet.

4.3 Kunnskapshull og implikasjoner for videre forskning

Basert på den foreliggende kunnskapen kan vi konkludere at det er svært få studier som har evaluert kompetansehevingstiltak mot vold og overgrep, rettet mot offentlig ansatte i ulike deler av velferdssektoren som jobber mot barn. De få bidragene som har evaluert tiltak, brukte metoder basert på intervju og spørreskjema som måler resultatene opp mot tidligere formulerte mål. De har ikke brukt eksperimentelle metoder som måler effekten av tiltak for kompetanseheving. Kunnskapen for å kunne si noe om effekten av slike kompetansehevingstiltak er derfor mangelfull, dels skyldes dette innebyggede begrensninger i feltet som er knyttet til etiske vurderinger og forskningsmetodikk (det dreier seg blant annet om personvern og sammenkobling av datakilder).

Likevel er feltet tjent med å bruke mer robuste evalueringsstudier, for eksempel når man inkluderer målinger før og etter å ha gjennomført et kompetansehevingstiltak, og følger ulike grupper profesjonsutøvere over tid.

For Norge har vi for eksempel identifisert en del tiltak – blant annet nettressurser og etter- og videreutdanningstilbud for fagpersoner, men disse var ikke evaluert. Samtidig har flere arbeider pekt på kunnskapshull når det gjelder forskning på tiltak for å øke kompetansen på vold og overgrep blant fagpersoner i ulike sektorer.

Referanser

- Ala-Luhtala, R., Lottes, L., Valkama, S., & Liimatainen, L. (2015). A Human Rights-Based Emotional and Safety Skills Programme for Children in Finland. *International Journal of Childrens Rights*, 23(4), 687-704.
- Arntzen, I.-L. B. (2015). Du må tro det for å se det. «Barnehageansattes erfaringer med å melde til barneverntjenesten med mistanke om seksuelle overgrep». Masteroppgave. Høgskolen i Innlandet, Lillehammer.
- Bakketeig, E., Dullum, J., & Stefansen, K. (2019). Samarbeid i saker om vold og overgrep. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 22(3), 198-212.
- Baugerud, G. A., & Johnson, M. S. (2017). The NICHD Protocol: Guide to Follow Recommended Investigative Interview Practices at the Barnahus? In S. Johansson, K. Stefansen, E. Bakketeig, & A. Kaldal (Eds.), *Collaboration against child abuse. Exploring the Nordic Barnehus Model* (pp. 121-144). Oslo: Palgrave Macmillan.
- Bratlie, L. N. (2010). Når omsorgen svikter. En kvalitativ undersøkelse av barnehagens håndtering av saker ved mistanke om familievold. Masteroppgave. Universitetet i Oslo, Oslo.
- Bredal, A. (2019). Sikkerhet og støtte i familievoldssaker. Følgeevalueringen av Prosjekt November. NOVA-Rapport-8-2019. Oslo.
- Bredal, A., & Liden, H. (2015). Hva med 2017? Første delrapport i følgeevalueringen av Handlingsplan mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet 2013–2016. ISF-rapport 2015:03. Oslo.
- Bredal, A. (2019). Sikkerhet og støtte i familievoldssaker. Følgeevalueringen av Prosjekt November. NOVA-Rapport-8-2019. Oslo.
- Bråten, B., & Takvam Kindt, K. (2016). Med mandat til å hjelpe. Integreringsrådgivere ved norske utenriksstasjoner: Erfaringer og anbefalinger. Fafø-rapport 2016:11. Oslo.
- Bøyum, H., Dubrau, A., Hoff, T. S., Sigurdson, J. Y., Sjøvold, J. M., & Volle, A. H. (2011). Sammen mot tvangsekteskap. Hvordan lykkes med et samarbeid mellom frivillige organisasjoner og offentlige instanser. Oslo.

- Digranes, V. S. (2017). Skolens erfaringer med barn som er utsatt for seksuelle overgrep. Hvordan forebygge og identifisere barn som er utsatt for seksuelle overgrep? Masteroppgave. Universitetet i Stavanger. Stavanger.
- Featherstone, R. M., Dryden, D. M., Foisy, M., Guise, J.-M., Mitchell, M. D., Paynter, R. A., . . . Hartling, L. (2015). Advancing knowledge of rapid reviews: an analysis of results, conclusions and recommendations from published review articles examining rapid reviews. *Systematic reviews*, 4(1), 50.
- Fjeldheim, Kamilla Vårum. (2019). Å se det usynlige. Å høre det usagte. Skoleansattes arbeid for å oppdage elever som utsettes for psykisk vold i nære relasjoner. Masteroppgave. Universitetet i Oslo, Oslo.
- Hafstad, G. S., & Augusti, E.-M. (Eds.). (2019). Ungdoms erfaringer med vold og overgrep i oppveksten. En nasjonal undersøkelse av ungdom i alderen 12 til 16 år. Rapport nr. 4. Oslo: Nasjonalt Kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Hagelquist, J. Ø. (2015). *Mentaliseringsguiden*: Hans Reitzels Forlag.
- Hansen, H. F. (2005). Choosing Evaluation Models: A Discussion on Evaluation Design. *Evaluation*, 11(4), 447-462.
- Hauger, M. (2017). Skolens arbeid med å forebygge og avdekke seksuelle overgrep Høgskolen i Innlandet, Oslo.
- Holen Moen, L., Bergman, S., & Øverlien, C. (2018). Forebyggende tiltak mot vold i nære relasjoner. Kartlegging av kunnskap for veien videre. Rapport nr. 2 2018. Oslo.
- Høedt-Rasmussen, E. m. f. (2006). *Fra kigger til krænker? Om IT-relaterede seksuelle overgrep på børn*. København.
- Jernbro, C. & Janson, S. (2016). *Våld mot barn 2016. En nasjonal kartlegging*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset. Stockholm.
- Kowalski, R. M., Limber, S. P., & Agatston, P. W. (2012). *Cyberbullying. Bullying in the Digital Age*. Wiley-Blackwell.
- Liden, H., & Bredal, A. (2017). *Fra særtiltak til ordinær innsats. Følgeevaluering av handlingsplanen mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet*. Oslo.
- Liversage, A. (2017). *National strategi mod æresrelaterede konflikter - en evaluering*. København.
- Mehlbye, J., Andersen, J., & Hansen, M.-B. H. (2010). *Opkvalificering af den tidlige indsats udvikling og afprøvning af opsporingsmodellen*. København
- Mossige, S., & Stefansen, K. (2016). *Vold og overgrep mot barn og unge. Omfang og utviklingstrekk 2007-2015*. Oslo.
- Niklander, E., Peltonen, J., Notko, M., & Husso, M. (2019). Enhancing professional skills and raising awareness on domestic violence, violence against women and shelter services (EPRAS). In E. Niklander, M. Notko, & M. Husso (Eds.),

- Intervening in domestic violence and training of professionals in social services and health care and the police. (pp. 21-28). Helsinki.
- Nilsson, D., & Svedin, C. G. (2017). Kunskapsöversikt om stöd och behandling för barn som utsatts för sexuella övergrepp och fysisk misshandel (9789186759315 (ISBN)). Stockholm.
- Notko, M., & Husso, M. (2019). Domestic violence as a phenomenon. In E. Niklander, M. Notko, & M. Husso (Eds.), Intervening in domestic violence and training of professionals in social services and health care and the police. Evaluation of the EPRAS project. Report 15/2019 (pp. 17-20): Helsinki.
- Oldrup, H., Nygaard, M. C., Kristiansen, I., L. & Østergaard, S. V. (2016). Vold og seksuelle overgreb mod børn og unge i Danmark 2016. København.
- Ottosen, M. H., Frederiksen, S., & Henze-Pedersen, S. (2020). Psykisk vold mod børn i hjemmet - et vidensgrundlag. København.
- Paranal, R., Washington, K. T., & Derrick, C. (2012). Utilizing Online Training for Child Sexual Abuse Prevention: Benefits and Limitations. *Journal of Child Sexual Abuse*, 21(5), 507-520.
- Rambøll Management. (2011). Evaluering af de utrolige år. København.
- Regjeringen. (2016b). Justis- og beredskapsdepartementet. Handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (2017-2020). Oslo.
- Regjeringen. (2018). Handlingsplan mot voldtekt. 2019–2022. Oslo.
- Regjeringen. (2016a). Opptrappingsplan mot vold og overgrep (Prop. 12 S (2016–2017) Oslo.
- RVTS-Sør. (2015). Kartlegging, vurdering og anbefalinger vedrørende undervisningsopplegg i barnehage og skole om vold og seksuelle overgrep. Kristiansand.
- Saur, R., Hjemdal, O. K., & Heir, T. (2011). Voldsforebyggende forskning og undervisning ved Nasjonalt kunnskapscenter om vold og traumatisk stress (NKVTS). Rapport 5/ 2011. Oslo.
- Schwach, V., & Wollscheid, S. (2019). Forskning på straffesakskjeden 2006–2018: En forenklet kunnskapsoppsummering («rapid review»). NIFU Arbeidsnotat 2019:2. Oslo.
- Skjerping, H. (2017). I hvilke grad foretar barneverntjenesten og politiet systematisk risikovurdering i saker som omhandler vold i nære relasjoner? Masteroppgave. Universitetet i Stavanger, Stavanger.
- Socialstyrelsen. (2019a). Kvalitetsutveckling av arbetet mot våld i nära relationer. En slutredovisning av kompetensstödet och utvecklingsmedlen 2016–2018 Stockholm.
- Socialstyrelsen. (2019b). Omsorg, gränssättning och våldsförebyggande arbete. Studiehandledning för personal på HVB för barn och unga. Stockholm.

Steen-Johnsen, K., Liden, H., & Five Aarset, M. (2010). Handlingsplan mot tvangsekteskap: Evaluering av utvalgte tiltak. 2. delrapport, juni 2010. Oslo.

Øverlien, C., & Moen, L. H. (2016). "Takk for at du spør!" En oppfølgingsstudie om kunnskap om vold og seksuelle overgrep mot barn blant blivende barnevernspedagoger, grunnskolelærere og førskolelærere. Rapport 3/ 2016. Oslo.

Vedlegg – Tiltak/forskning som kan være interessant

Første-forfatter, År	Populasjon/ Tema Tiltak	Studie-design	Hovedkonklusjon (med tanke på problemstillingen i denne rapporten)
Avdem, 2017; Master-oppgave	Ansatte i skolen Skolens samarbeid med hjemme og tverrfaglige tjenester	Kvalitative intervjuer; aksjonsforskning	Det ble påvist behov for at skolen samarbeider tett både med hjemmet og ulike tverrfaglige tjenester om mange elever innen målgruppa. Samarbeid synes å være viktig for å se helheten i barnets situasjon, for å tilrettelegge for virksomme tiltak for den enkelte og for å bidra til at skolen kan utføre sine forpliktelser best mulig. Det er viktig å sikre kvalitet og positive rutiner i dette samarbeidet, og at det bygger på felles forståelse av barnets individuelle behov. Hvem skolen samarbeider tettest med må tilpasses den enkeltes situasjon. Fordi kompetansebehovet synes å være så stort i enkeltsaker, påvises at skoler kan ha behov for ekstern veiledning i arbeid overfor enkeltelever. Denne må både strekkes over tid og gå i dybden av elevens behov. I noen kommuner kan veiledningsressurser finnes lokalt, mens for andre må dette dekkes på andre måter. Det pekes på behov for høy kompetanse i veiledningen.
Bratlie, 2010, master-oppgave	Barnehageansatte Opplevelser av samarbeid med barnevernstjenesten	Semi-strukturerte intervjuer; grounded theory	Utsatte barn kan ha et sammensatt symptom-bilde, noe som gjør det viktig at barnehagepersonell har god kunnskap om barns utvikling. Barnehagen bør ikke bare fokusere på å belyse problemer og årsaker til bekymring. Så fort som mulig bør man begynne prosessen med å vurdere handlingsmåte og løsninger. For at voldsutsatte barn og foreldre skal få et helhetlig og godt tilbud er det viktig at barnehagen ser sin rolle i lys av muligheter og begrensninger slik at de kan bidra med tiltak innenfor sitt område.
Bredesen Arntzen, 2015, master-oppgave	Barnehageansatte Barnehageansattes erfaringer med å melde til barneverntjenesten	Semi-strukturerte intervjuer	Informantene syntes at saker vedørende mistanke om seksuelle overgrep mot barn er vanskelige. Informantene pekte på at de ønsket seg mer kunnskap og kompetanse, både for dem selv, men også for barneverntjenesten, for i større grad å kunne bli tryggere når det kom til å avdekke og håndtere en mistanke om at et barn utsettes for seksuelle overgrep. Et resultat kan i så måte sies å ha tydeliggjort behovet for mer, og et bedre, samarbeid mellom instansene. Tverrfaglig samarbeid bør fungere som styrkende og skal være et sted hvor man kan utfylle hverandres kompetanse til det beste for barnet, samt at tettere samarbeid mellom barnehagen og barnevernet vil kunne virke forebyggende for de barna det gjelder.
Digranes, 2017	Ansatte i skolen Tverrfaglige samarbeid mellom lærere og helsesøstre	Kvalitative semi-strukturerte intervjuer	Det påvises at skolen er en unik arena for forebygging og identifisering av barn som er utsatt for seksuelle overgrep. Fordi nesten alle barn går i skolen, møter ansatte mange barn og er dermed i en posisjon til å kunne identifisere seksuelle overgrep, samt å gi forebyggende undervisning til mange barn samtidig. Samarbeidet mellom lærere og helsesøstre synes å være betydningsfullt.

Første- forfatter, År	Populasjon/ Tema Tiltak	Studie- design	Hovedkonklusjon (med tanke på problemstillingen i denne rapporten)
Fjeldheim, 2019, masteroppgave	Ansatte i skolen Opplevelse blant skoleansatte hvordan samarbeidet med eksterne aktører fungerer.	Semi-strukturerte dybdeintervjuer; fenomenologisk	Informantene viser ulike forståelser av psykisk vold i nære relasjoner og tar i bruk ulike arbeidsmåter for å oppdage utsatte. Kollektiv undervisning om vanskelige temaer kunne ifølge informantene bidra til å sette tematikken på dagsorden. De mente at det å gi elevene et språk til å si ifra er avgjørende for deres fortellinger om sine opplevelser. Informasjon til og samtaler med elever om ulike typer vold, hva de kan gjøre, hvis de opplever det, og hvem som kan hjelpe, var ifølge informantene nyttige spørsmål å stille. Det fremkommer også i datamaterialet at manglende kompetanse på fenomenet og samtalemotodikk kan føre til at de ansatte fraskriver seg ansvar og heller lener seg mot andre, enten andre fagpersoner eller mot tverrfaglige instanser som BUP, for eksempel. Informantene anså det interne samarbeidet ved skolen som velfungerende, med forklaringen at det er lav terskel for å ta kontakt med hverandre. Samarbeidet med barnevernstjenesten kom derimot dårligere ut. Flere opplever samarbeidet som utfordrende, både fordi de ikke er tilgjengelige for hverandre, men mest på grunn av den strenge taushetsplikten barnevernet er ilagt. Informantene fortalte at de ønsker seg mer informasjon om innmeldte saker, for å kunne hjelpe og tilrettelegge bedre for elever i vanskelige situasjoner
Hauger, 2017, masteroppgave	Ansatte i skolen Skolens arbeid med forebygging og avdekking av seksuelle overgrep	kvalitative forskningsintervjuer	Skolene synes å jobbe ulikt med temaet seksuelle overgrep; det fantes ikke noen felles rutiner eller overordnede mål. Skoleansatte er pålagt å drive sin praksis etter ulike føringer, for eksempel, læreplanen. Dette ble imidlertid ikke trukket frem av informantene, heller ikke skolens arbeid med kompetansemålene i læreplanen som handlet om nærliggende temaer, som seksualitet og grensesetting. Det syntes å være tilfeldig hvordan skolene jobber med temaet seksuelle overgrep. Dette kan føre til manglende fokus på dette fenomenet, noe som igjen kan føre til at elevene ikke blir gitt kunnskaper om dette området. Det er samtidig ledelse sitt ansvar å sette fokus på dette temaet i skolen. Ledelsen burde legge føringer på hvordan et sånt tema skal ivaretas på en helhetlig måte i skolen, noe informantene tydelig savnet. Det ble blant annet foreslått at en gruppe ansatte sammen med ledelsen kunne bestemme hvordan praksisen på skolen skulle være tilknyttet temaet seksuelle overgrep
Øverlien, 2016, rapport	Barneverns- pedagoger, grunn- skolelærere, førskolelærere Kunnskap om vold og seksuelle overgrep mot barn	Spørreskjema; kartlegging	Vold og seksuelle overgrep mot barn og unge er på den sosiale agendaen på en mye tydeligere måte i dag. Norske myndigheter har i de senere årene vært opptatt av å forebygge og redusere omfanget av vold og overgrep. Kunnskapsdepartementets retningslinjer er tydelige om at kunnskap om vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom skal sikres til alle relevante yrkesgrupper som kommer i kontakt med barn og ungdom, for å kunne gripe inn og handle. Med dette som bakgrunn foreslår departementet, i høringsbrevet (ref 15/3130), endringer i § 2 i rammeplanene, som et ledd i arbeidet med tiltaksplanen. Vi ser likevel at utdanningsinstitusjonene har en lang vei å gå for å oppfylle forventningene og det som pålegges dem gjennom de nye direktivene. For at utsatte barn og unge skal få støtten og den hjelp de har behov for og rett til av de profesjonelle som har størst betydning for deres utvikling og livsvilkår, så kreves nye strategier fra utdanningsinstitusjonene der de tar et tydeligere ansvar for å gi studentene den kompetansen som så tydelig blir etterspurt.

Første- forfatter, År	Populasjon/ Tema Tiltak	Studie- design	Hovedkonklusjon (med tanke på problemstillingen i denne rapporten)
Bakketeig, 2019, bokkapittel	Ansatte i barnevernet, familievernet, barne- husene og krise- sentrene Tverretatlig samarbeid i voldsfeltet; hybridisering	Fokusgruppe- intervjuer	Det påvises at både hjelp og kontroll fremstår som en integrert del av hjelpetjenestenes arbeid. Gjennom samarbeidsformene filtreres imidlertid disse dimensjonene i økende grad inn i hverandre og utfordrer institusjonelle skiller og identiteter, noe som kan innebære en risiko for at tjenestene fremstår som uklare for brukerne.
Bøyum, 2011, rapport	Offentlige ansatte Tverrfaglig samarbeid mellom offentlige og frivillige organisasjoner	Kvalitative intervjuer	For å forbedre samarbeid mellom aktørene er det viktig med tydelig og god kommunikasjon, felles mål og strategier, avklaring av rolle og mandat, kompetanseheving og lokale samarbeidsavtaler.
Baugerud, 2017	Sosialarbeidere, politiet og andre praktikere NICHD-protokoll; intervjuguide brukt i etterforskning i barnehus	Feltimplemen- tering	Funnene viser at hvis intervjuere innen etterforskning bruker anbefalte intervjuprosedyre gjennom å følge NICHD-protokollen, bedrer de kvaliteten på informasjon fra ofrene om seksuell eller fysisk vold. Intervjuer som bruker denne protokollen, bruker minst tre ganger så mange åpne spørsmål og halvparten så mange suggestive spørsmål som uten protokoll.
Skjerping, 2017	Ansatte i barnevernet SARA, risikoverktøyet med formål om å identifisere høyrisikosaker for deretter å sette inn nødvendig tiltak for å hindre ny partnervold, og i ytterste konsekvens partnerdrap.	Dypdeintervjuer	Barneverntjenesten synes å mangle vurderingsverktøy for å kunne foreta en systematisk risikovurdering i voldssaker. SARA-konsulenter kombinerer strukturert risikovurderingsverktøy og individuelle risikovurderinger. En kritikk til politiets risikovurdering er at SARA kun inkluderer partene og ikke barna som lever med vold i familien. Manglende kunnskap om SARA-verktøyet er grunnen til at ansatte i barnevernet har mistillit til SARA-konsulenter og deres vurderinger, noe som også negativt påvirker risikokommunikasjon mellom instansene. På den ene siden bidrar SARA til å hindre at volden ikke får utvikle seg til å bli mer kritisk enn tidligere voldshendelser i samme parforhold. På den andre siden registreres det nye voldshendelser i saker SARA-konsulenter følger opp gjennom tiltak. Av antall saker SARA-konsulenter har vurdert til å ha høy risiko for ny vold, finnes det ikke statistikk på antall tilbakemeldte saker med registrering av ny partnervold. Forskningsspørsmålet kan derfor ikke besvares entydig.

Tabelloversikt

Tabell 2.1 Strategisk søk – kilder og søkeord.....	18
Tabell 3.1 Tiltak i Norge som er evaluert.....	27
Tabell 3.2 Tiltak i Norge som ikke ble evaluert.....	31
Tabell 3.3 Digitale tiltak i Norge som ikke ble evaluert.....	34
Tabell 3.4 Annen type kunnskap.....	37
Tabell 3.5 Evaluerte tiltak i Danmark.....	40
Tabell 3.6 Annen type kunnskap i Danmark.....	45
Tabell 3.7 Tiltak i Sverige som ble evaluert.....	52
Tabell 3.8 Andre typer kunnskap i Sverige (ikke evaluert).....	54
Tabell 3.9 Digitale tiltak i Sverige som ikke ble evaluert.....	56
Tabell 3.10 Tiltak i Finland som ble evaluert.....	60

Nordisk institutt for studier av
innovasjon, forskning og utdanning

Nordic institute for Studies in
Innovation, Research and Education

www.nifu.no